SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

C. K. GIMNAZYUM ŚW. JACKA

W KRAKOWIE

ZA ROK SZKOLNY

1876.

W KRAKOWIE,
CZCIONKAMI DRUKARNI „CZASU“
pod zarządem Józefa Łakocińskiego.
1876.

TREŚĆ.

A. O ile zaprawiał swoją łacinę na pismach Sallustego kronikarz bezimienny, Gallem pospolicie zwany? — Skreślił Dr. *Ignacy Znamirowski*, profesor gimnazyalny.

B. Wiadomości szkolne, podane przez *Dyrekcyę zakładu.*

Nakładem funduszu naukowego.

O ile zaprawiał swoją łacinę na pismach Sallustego kronikarz bezimienny, Gallem pospolicie zwany.

WSTĘP.

Język łaciński przebiegł już cały zawód istnienia swego od rozwinięcia się aż do upadku, tak jednak, że najgłówniejsze epoki jego istnienia nie zostają w związku z najgłówniejszemi epokami istnienia państwa; wtenczas właśnie stanął u szczytu doskonałości i rozkwitu, kiedy się Rzeczpospolita do upadku chyliła i w piérwszych czasach rządów monarchicznych, a mianowicie za panowania cesarza Oktawiana Augusta aż do jego śmierci. Od tego czasu psuje się język i upada jego literatura, aż wreszcie w wiekach III, IV, V aż do końca VI, język książkowy wychodzi z użycia i ustępuje w literaturze miejsca językowi ludowemu (lingua vulgaris, sermo plebeius) i staje się językiem martwym. Nie ma się jednak tutaj rozumieć, jakoby język łaciński przestał być używanym — używano go i później, ale ma się przez to rozumieć, że łacina przestała być językiem tych ludów, które w skutek różnych wpływów zrzekły się były swego języka, a język łaciński przyjęły. Ludami tymi są: a) naprzód Sabinowie, Etruskowie, Grecy (w Italii); b) Celtowie w Gallii i Brytanii, a wreszcie c) Hiszpanie.

Wyrugowany z literatury i z użycia język książkowy, musiał być zastąpiony innymi, które się pod wpływem różnych okoliczności wytworzyły i tak:

1) językiem włoskim, powstałym z języka ludowego skutkiem dalszego procesu wyradzania się łaciny ludowéj (plebejskiéj); 2) językiem francuskim, powstałym pod wpływem celtycyzmu (choć wyrazów celtyckich bardzo mało); 3) językiem brytańskim, powstałym również pod wpływem celtycyzmu (Brytanowie bowiem stanowili z Gallami jeden rodzaj celtycyzmu); 4) językiem romańskim, używanym a) w Kartaginie (Se-

mici mówili zrazu tym językiem — zaginął przez Saracenów); b) w Mołdawii i Wołoszczyźnie (tu wytworzył się pod wpływem języka dackiego); 5) językiem hiszpańskim. (Różni on się od francuskiego, choć także pod wpływem celtycyzmu powstałego, bo hiszpański był zmieszany z iberyjszczyzną, któréj resztkami język baskijski i gaskoński).

Państwo rzymskie runęło, znikli Rzymianie z widowni dziejowéj, to jednak, co było warunkiem duchowego ich istnienia i to, co jest płodem owego ducha — to mówię, nie zamarło, to utrzymało się aż do naszych czasów — w spuściźnie po władcach świata otrzymaliśmy język, i dzieła nim spisane. Język łaciński wiódł i daléj jakby pośmiertny swój żywot, nie jako język narodu istniejącego, ale jako język uczonych, którzy go używali, jako środka tak do wzajemnego porozumiewania się, jakoteż i do udzielania swych myśli całemu światu uczonemu. Używano go zatem zaraz w następnych wiekach, ale nie naśladowano i nie brano sobie za wzór klasycznéj łaciny, a to dlatego, ponieważ ani pisarzami złotego wieku, ani późniejszymi gorliwość chrześciańska nie dozwalała zajmować się — przepisywano je, by nie zaginęły, ale się na nich nie zaprawiano wcale. I tak zawdzięczamy zakonnikom irlandzkim (w Bobio w Italii i w St. Gallen w Niemczech) zachowanie zabytków starożytnych; ale choć dzieła starożytnych przepisywano, to ich przecież nie naśladowano, ale naśladowano po największéj części łacinę ojców Kościoła, a przedewszystkiem łacinę Vulgaty, t. j. tłómaczenia biblii dokonanego przez św. Hieronima.

Otóż na téj Vulgacie zaprawiano swą łacinę. Rzadko znajdowały się gdzie po domach lub klasztorach pisma pogan dawniejszych, albo jeżeli się znajdowały, to ich wcale, jako pogańskich nie czytano [1]). Jeśli kto co pisał — a pisali po największéj części zakonnicy — to pisał taką łaciną, jaką zastał, albo jakiéj się wyuczył od nauczycieli, co sami nie umieli po łacinie. Takim sposobem kaził się język coraz bardziéj, a w wiekach średnich, wiekach dzikości i barbarzyństwa nie oparł się i język ogólnym cechom wieku i coraz bardziéj stawał się barbarzyńskim, każdy bowiem obchodził się z nim tak, jak mu jego stopień wykształcenia pozwalał, a dowolność nakazywała, obchodził się z nim jak z językiem ojczystym i zbogacał go według upodobania lub potrzeby

---

[1]) Do tego stopnia doszedł wstręt do wszystkiego, co pogańskie, że nawet nie dotykano narodów, póki jeszcze żyły w pogaństwie, trzymając się zasady powszechnie niemal przez mnichów przyjętéj, a sformułowanéj przez Adama bremeńskiego, który powiada: inutile videtur eorum acta scrutari, qui non crediderunt, zasady, którą i Gall powtarza, mówiąc Chr. I. 3: quos error et idolatria defedavit, memorare negligamus. A jeśli co o pogańskich książętach wspomina, czyni to ze względów genealogicznych, aby wykazać świetność rodu bohatyra swego Bolesława Krzywoustego (Bielowski Mon. I. str. 385).

nowymi, bez względu na wszelkie zasady etymologiczne, ukutymi wyrazami. Jak wiele nowych słów wdarło się tym sposobem do języka łacińskiego, dowodzi szczególniéj wielkie „*Glossarium mediae et infimae latinitatis*“ Karola du Fresne. To też nie dziw, że przez takie obchodzenie się z językiem łacińskim, przez naginanie go do wyrażeń ojczystego języka, przez takie dowolne kucie nowych wyrazów, język ten stał się niezrozumiałym, cudackim i że przybrał tyle odcieni i różnic, ile narodów nad jego skażeniem pracowało; każdy naród miał osobny swój język łaciński. Przyczyną tego skażenia języka łacińskiego było, jak się to już po części nadmieniło, potępienie przez Kościół chrześciański wszystkiego tego, co było pogańskiem, z drugiéj zaś strony wynikła z owego zapatrywania zupełna nieznajomość ducha starożytności. Nietylko bowiem nie starano się badać jéj, ale jeśli tego lub owego autora czytano, to usiłowano w nich dopatrzeć alluzyj chrześciańskich, a więc naginano ich i przekręcano ku temu celowi. Najodpowiedniejszymi w téj mierze zdali się Seneka, Wergiliusz, po części i Cyceron, a mianowicie jego pisma filozoficzne. Na stronę formalną i język nie zważano wcale. Jak się zaś znano na etymologii, dowodzi dostatecznie słoworód dwóch greckich wprawdzie, ale w kościelnéj łacinie używanych wyrazów *presbyter* (qui suis praebet iter) *diabolus* (quia duo bolos facit ex homine devorando, unum de corpore, de anima alterum). To są cechy łaciny średniowiecznéj, która okazuje z jednéj strony najdziksze skażenie, a z drugiéj strony wiedzie życie rzeczywiste, nowe, ale od starożytności prawie zupełnie oderwane.

Wyjątek z tego ogólnego prawidła stanowi tylko bardzo mała ilość pisarzów. Znajomość języka łacińskiego rozszerzała się po Europie wraz z rozszerzaniem się chrześciaństwa, z niém też zawitała i do Polski roku 965. Rozumié się samo przez się, że uzyskawszy prawo obywatelstwa w Kościele, w sądownictwie i w ogóle we wszystkich czynnościach politycznych, podobnie jak i w innych krajach, do których światło nauki chrześciańskiéj dotarło, nie natrafił tutaj na lepsze warunki dalszego swego istnienia. Zaprowadzili go tu bowiem obcy duchowni; duchowni, co się tegoż języka nauczyli byli głównie we Włoszech lub w Niemczech. Takim zatem pozostał zrazu, jakim był we Włoszech i w Niemczech, jakim był w ogóle za granicą — a następnie, kiedy i Polacy znajomość tegoż przyswajać sobie zaczęli, ulegać musiał znowu modyfikacyom, jakie z właściwości języka ojczystego koniecznie wypłynąć musiały, t. j. naginano go i tutaj do zwrotów polskich, pozwalano sobie za przykładem innych narodów kuć nowe wyrazy — słowem jeszcze większemu uledz musiał skażeniu. Kiedy znajomość języka łacińskiego, stała się nieodzownym warunkiem wyniesienia się nad gmin wyższem oświeceniem i warunkiem piastowania wyższych godności, okazała się w Polsce potrzeba szkół łacińskich i zaprowadzenia odpowiednich temu celowi książek. Jakoż miały obowiązek uczenia klasztory i opactwa, a z po-

wodu naszych kościelnych związków z Włochami sprowadzano ztamtąd rozmaite księgi, tak liturgiczne, jakoteż i do świeckich umiejętności służące [1]). Głównie zakon Benedyktynów około nauczycielstwa ważne położył zasługi. Im to winniśmy dochowanie starodawnych świeckich nauk i rozkrzewianie znajomości języka łacińskiego.

Atoli jak różne jest pojmowanie piękna w różnych wiekach i u różnego oświecenia ludzi — jak ogólne i wszystkim wspólne jest dążenie do niego, tak nie możemy i u pisarzów średniowiecznych nie dopatrzeć tego dążenia, chociaż co do istoty i warunków piękna innego od pisarzów klasycznych, i inszego, niż my, byli zdania. Są czasy w dziejach literatur narodowych, w których panuje, że się tak wyrażę, gust fałszywy. Otóż ten gust fałszywy znachodzimy i u średniowiecznych pisarzów. O czystość języka nie dbano, ale zważano, chociaż nie powszechnie o zaokrąglanie mowy to wierszami miarowymi, to Leoninami [2]). Dla upiększenia przeto mowy prozaicznéj przeplatano ją albo wierszami, albo Leoninami.

Z tego wszystkiego, co się tu o języku łacińskim a mianowicie o jego uprawie w wiekach średnich w ogólności, a w szczególności w Polsce nadmieniło, możnaby wnosić, że wieki te już całkiem zerwały z starożytnością, iżby nie można dopatrzeć w ich dziełach śladów korzystania z dzieł pisarzów starożytnych. Tak atoli nie jest — znajdujemy i u nich ślady korzystania z dzieł klasyków rzymskich, to w szczuplejszym, to w szerszym rozmiarze. Już wyżéj była wzmianka, że dopatrywano w pisarzach starożytnych alluzyj chrześciańskich, że ich naginano i przekręcano w tym celu i że najodpowiedniejszymi do tego celu byli Seneka, Wergiliusz a po części i Cyceron, mianowicie pisma jego filozoficzne. Że się zaś nietylko dla celu wyż wzmiankowanego rozczytywano w dziełach starożytnych, że byli i tacy, co jedynie dla zaprawienia swéj łaciny brali pisma starożytnych do ręki, jest między innymi dowodem kronika Galla; który choć zakonnik, odważył się wziąść dzieła Sallustyusza poganina do ręki, aby zaprawić na nich swoję łacinę. (Sallustyusza pisma mianowicie, czytano nadzwyczaj wiele i to nietylko za cesarzów rzymskich, ale i w wiekach średnich i wypisywano z nich, i ta okoliczność właśnie, wychodząca autorowi na pochwałę, jest powodem, że powstało mnóstwo rękopismów, a ztąd i to już w czasach bardzo

---

[1]) Od rzeczy jednakowoż, sądzę, byłoby wymieniać tu choćby tylko gramatyki łacińskie, jakich początkowo u nas używano. Wylicza je Dr. Karol Mecherzyński w dziełku: Historya języka łacińskiego w Polsce.

[2]) Są to wiersze łacińskie, rymowane na końcu (np. Contra vim mortis, non est medicamen in hortis). Nazwa takich wierszy pochodzi nie od wynalazcy tychże, ale od jakiegoś mnicha paryzkiego Leonina, znakomitego pisarza Leoninów.

dawnych, tyle rozmaitości w tekscie, iż przywrócenie go do dawnéj czystości jest prawie niepodobném). Niniejszéj więc rozprawy przedmiotem będzie wykazać, o ile zaprawiał swoję łacinę Gallus na pismach Sallustyusza.

Zanim jednak do rozwiązania pytania przystąpimy, wypada nam nieco wspomnieć o Gallu, t. j. o jego pochodzeniu i o jego wykształceniu. Nie wdając się w długie wywody i spory o jego pochodzenie, przyjść musimy, czytając jego kronikę do wniosku, że był cudzoziemcem najprawdopodobniéj Francuzem, że był zakonnikiem i że Polskę pokochał jako drugą ojczyznę. Ważniejszą daleko dla nas rzeczą, że posiadał niepospolitą na swój wiek naukę. „Pominąwszy (pisze Bielowski Mon. Pol. str. 383) erudycyą biblijną, któréj ślady są w jego dziele widoczne (I. 16; II epil. III epist.) nie lenił się w przyswojeniu sobie wiadomości z ksiąg świeckich. Tak zwane dzieje barbarów, z obszernych dziejów Pompeja Troga przez Justyna w skróceniu podane, rozczytywał z uwagą i przechwala się, że dzień cały nie wystarczyłby na to, gdyby chciał same tylko imiona znanych sobie barbarzyńskich królów wyliczać (III epist.) [1]). Zna okolicznie przygody wojny trojańskiéj (III epist.), bądź z wzorowych dzieł pisarzów starożytnych, bądź z podrobionego Daresa frygijskiego. Zna dokładnie dzieła Sallustego i powiada, że jego księdze jugurtyńskiéj zrównaćby mógł objętością opis zupełny czynów Sieciecha (II 16: „Si labores singulos in dissensione Zethei describamus, gesta Zethei procul dubio Jugurtino volumini coaequamus“). Dodać jeszcze należy, że żył w wieku XII (umarł około r. 1120) i że pisze na pół w leoninach, rzadko wierszem miarowym, podobnie jak Ditmar, biskup merseburski, Kosmas praski i inni współcześni pisarze w Niemczech, we Włoszech, a mianowicie we Francyi.

W odpowiedzi na pytanie: „o ile zaprawiał swoję łacinę Gallus na pismach Sallustyusza“ następującą' zdało nam się najodpowiedniéj obrać drogę. Ponieważ na odosobnionych wyrazach nie podobna się w tym razie opiérać, wyraz bowiem odosobniony niczegoby zgoła nie mógł dowieść [2]), zwłaszcza że Gallus więcéj starożytnych pisarzów niż

---

[1]) Przesada Bielowskiego w tym względzie pochodzi prawdopodobnie ze złego zrozumienia słów kronikarskich, nie powiada bowiem Gallus, iżby mu dzień cały nie wystarczył, gdyby chciał same tylko imiona znanych sobie barbarzyńskich królów wyliczyć — lecz pisze: „quorum (scil. tyrannorum barbarorum) si solum nomina recitarem, opus hodiernum in diem crastinum prolongarem,“ a to znaczy: zadanie dnia dzisiejszego przeciągnąłbym do dnia jutrzejszego, t. j. nie skończyłbym dzisiaj i na dzień jutrzejszy zniewolony byłbym odłożyć nieco z tego, com sobie dzisiaj skreślić postanowił.

[2]) Z pomiędzy mnóstwa pojedyńczych wyrazów, znajdujących się tak u Galla jak i u Sallustyusza, jeszczeby wyrazy: *praeposterus* (Mon. p.

samego Sallustyusza tylko rozczytywał; wyrazy więc pojedyńcze i w tamtych pisarzach znajdować się mogły — na owo pytanie zatem będziemy się starali odpowiedzieć:

I. wykazując podobieństwo, zdradzające się choćby jednym wyrazem takim samym i jednaką składnią;

II. przytaczając dwa lub więcéj wyrazów razem połączonych, znajdujących się tak u Galla jak i u Sallustyusza — bądź to zupełnie równych, bądź to bardzo do siebie podobnych; i nareszcie odsłaniając

III. podobieństwo całych okresów i większych opisów.

W pierwszym i drugim punkcie będziemy się trzymali porządku alfabetycznego (z połączonych wyrazów równych piérwszy na piérwszém kładąc miejscu); w trzecim punkcie będziemy się trzymali porządku, w jakim podobne do Sallustyuszowskich miejsca następują po sobie w kronice Galla.

I.

C.

	Gallus.	Sallustyusz.
1—7 / 402 [1])	Bolezlavus.... non ausos *committere* [2]) profugavit	
1—7 / 403	et ad fluvium Bugum *committere*... conabatur.	
Uwaga:	W obu tych miejscach ma *committere* znaczenie: „*walkę stoczyć*“ (proelium). Zupełne to wyrażenie znachodzi się u Galla II. 46. p. 457. (Ob. niżéj II pod wyrazem „*proelium*.“	Cat. 60, 2: Postquam eo ventum est, unde ferentariis proelium *committi* posset.
III—21 / 474	**Difficultate** loci *confisus*.	Cat. 16, 3: **eis amicis sociisque** *confisus*. 52, 28: **deis** *confisi*.

438, Sall. Jug. 85, 12) i *trames* (Mon. 445. Sall. Cat. 57. 1 Jug. 38, 1; 48, 2) można uważać z zupełnem prawdopodobieństwem za wzięte z Sallustyusza.

[1]) Liczby powyżéj kréski oznaczają księgę i rozdział, poniżéj zaś oznacza stronicę w Mon. Pol. Bielowskiego.

[2]) Wyrazy zupełnie te same oznacza się pismem pochyłém, podobne wyrazy lub składnie pismem grubszém.

	Gallus.	Sallustyusz.
Uwaga:	Gallus łączy *confido* z ablativem; w miejscach przytoczonych z Sallustyusza nie poznać, czy to są Dativy czy Ablativy — nie wiele jednak na tém zależy, gdyż *confido* tak z Dativem jak i z Ablativem łączyć się może.	Jug. 83, 1: **opibus** suis *confideret.* 112, 2: **Mario** parum *confidere.*
I—9 / 405	ne.... **iram**, quam alteri *conflabat*, sibimet ipsi cumularet.	Cat. 49, 4: magnam illi **invidiam** *conflaverant.*
I—3 / 399	quod **sua** *consuetudine* septem uxoribus abutebatur.	Jug. 31, 26: tamen *consuetudine*, iam pro nihilo habentur.
I—3 / 397	filius Pazt Chossistconis **viribus** et **aetate** *crevit.*	Cat. 51,5: Rhodiorum civitas... populi Romani **opibus** *creverat.*
II—40 / 454	puer autem **aetate** *crescat.*	

D.

I—2 / 396	*Decreverat....* **praeparare** et.... **invitare.**	Jug. 4, 3: *decrevi* procul a republica aetatem **agere.** Cat. 35, 2: satisfactionem ex nulla conscientia de culpa **proponere** *decrevi.* 58, 14: haec **sequi** *decrevisti.* Uw. *Decernere* z inf. znajduje się jeszcze u Sall. J. 8, 2; 20, 5; 44, 4; 100, 1.
III—21 / 474	fluvioque cuidam.... *difficili* **transitu** propinquaret.	Jug. 91, 7: set quia locus nobis **aditu** *difficilis.*

	Gallus.	Sallustyusz.
I epist. / 391	Deo *dignis* ac venerandis pontificibus.	Cat. 9, 2: virum *dignum* **te** atque **avo tuo.** Cat. 35, 3: sed quod non *dignos* homines **honore** honestatos videbam. Jug. 21, 4: ita **seque illisque** *dignum* fore. Jug. 110, 8: si quid **me vobisque** *dignum* petiveris.
I epist. / 393	quatenus princeps *digna* det munera promerenti.	Podobnie bezwzględnie użyte *dignus.* Cat. 51, 8: si *digna* poena pro factis reperitur. 51, 27: exemplum ab *dignis* ad indignos transfertur. Jug. 63, 8: Jugurtha coepit.... ex mala conscientia *digna* timere.
II—18 / 433	non est *dignum* **praeterire** miraculum.	Jug. 79, 1: non *indignum* videtur atque egregium atque memorabile facinus.... **memorare.**
I—18 / 415	armis et vestibus praeparatis **eum honorifice** *dimisit.*	Jug. 9, 1: Sic locutus **cum litteris eum** *dimisit.*
II—36 / 452	diu **dubitans** *haesitavit.*	Jug. 107, 6: **dubio** atque *haesitante* Jugurtha.

E.

I—16 / 411	suo splendore Poloniam totam *efficiet* **relucentem.**	Hist. I. 48, 3: M. Aemilius... exercitum habet et se e contempto **metuendum** *effecit* [1]).

[1]) Tak to jak inne miejsca naśladowane z Sallustyusza Historyi dowodzą, że Gallus miał w ręku przynajmniej fragmenta tego dzieła.

	Gallus.	Sallustyusz.
III—1 / 464	Dimissis igitur *equis.*	Cat. 59. 1: Dein **remotis** omnium *equis.*
II—4 / 431	multa **crudelia**.... *exercebat.*	Cat. 38, 4: **crudeliter** victoriam *exercere.*
II—34 / 451	ipse vero cum *expeditis* **militibus** Bohemis obviam properavit.	Jug. 46, 7: Itaque ipse cum *expeditis* **cohortibus**.... apud eos primus erat. 50, 1: Rutilium.... cum *expeditis* **cohortibus**.... praemisit ad flumen 59, 3: ita *expeditis* **peditibus** suis hostis paene victos dare. 68, 2: **equites** pariter cum occasu *expeditos* educit. 90, 2: A. Manlium legatum cum *expeditis* **cohortibus**.... ire iubet. 100, 2: primos et extremos cum *expeditis* **manipulis** tribunos locaverat. 103, 1: Marius.... cum *expeditis* **cohortibus**.... proficiscitur.

F.

	Gallus.	Sallustyusz.
II—5 / 433	pro vitae membrorumque salute **quaesita** *fide* **concessa.**	Cat. 44, 3: ut Allobroges cum Catilina **data** atque **accepta** *fide* societatem confirmarent.

I.

	Gallus.	Sallustyusz.
II—28 / 446	eosque *incautos* **adirent.**	His. 46: repente *incautos* agro **invasit.**
I—29 / 423	qui maioribus non esset *inferior* **probitate.**	His. II. 87: Nulla **arte** cuiquam *inferior.*

Gallus.		Sallustyusz.
III—16 / 472	modicae fidei et *ingenio* **versutus** (abl. limit.).	Jug. 6, 1: sed multo maxume *ingenio* **validus**. 61, 5: Numidae persuadet cum *ingenio* (abl. limit.) **infido**, tum **metuenti**, ne....
I—6 / 400	**Prusiam** *intravit.*	Jug. 110, 6: Neque **id** (flumen) Jugurtham *intrare* sinam.
I—7 / 402	quomodo Bolezlavus.... **terram** *intravit.*	
II—18 / 441	igitur *invito* **patre** illuc irruens de Pomoranis triumphavit.	His. I. 24: Marius *invita* **matre** Julia adeptus est consulatum.

L.

I—7 / 403	*loco* **sui** **Rutheno** in dominium constituto.	Jug. 14, 1: vos mihi **cognatorum** vos **adfinium** *loco* ducerem.
I--29 / 433	eumque *loco* **filii** parentis gratia diligebat.	His. I, 48, 5: **praedae** *loco* habiti.

M.

I—2 / 391	ita *magnifice* **procedebat.**	Jug. 31, 10: **incedunt** per ora vestra *magnifici.*
I—10 / 406	et quoddam eius proelium novitate facti **satis** *memorabile* referamus.	Cat. 4, 4: nam id facinus **inprimis** ego *memorabile* existumo.
III--epil. / 461	Bolezlavus obsidebat castrum... **viris**, **armis** et **naturae situ** *munitissimum.*	Jug. 57, 1: oppidum magis **opere**, quam **natura** *munitum.*

N.

	Gallus.	Sallustyusz.
II—7 / 434	et quale *nescio* consilium capientes.	(„Nescio“ wtrącone bez wpływu na składnię). His. III. 61, 26: occupavit, *nescio*, quae vos torpedo.
I—20 / 417	**erat** namque **quidam** Meczzlaus *nomine*.	Jug. 35, 1: **Erat** ea tempestate Romae Numida **quidam**, *nomine* Massiva.
III—21 / 475	*nullo* **resistente.**	Jug. 99, 3; 100, 3; 109, 1; H. IV, 61, 14 } *nullo* **subveniente.**
I—proh. / 392	nisi **transeuntibus** in Russiam **paucis** *nota*.	Cat. 41, 6: quod **ei** *notus* erat.
I—12 / 408	nec libenter in tentoriis sicut *Numida* vel in campis, sed in civitatibus et castris frequentes habitant.	Jug. 18, 7 i 8: et quia... alia, deinde alia loca petiverant, semet ipsi nomadas adpellavere. Ceterum adhuc aedificia *Numidarum* etc.
	Numida znaczy tu: „koczujący, koczownik.“	Uw. Ze związku widać, że **nomas, nomades** a **numida, numidae** to samo mają znaczenie, takie mianowicie, w jakiém tego wyrazu użył i Gallus.

O.

I—23 / 420	ut *obviam* ad se veni**ret.**	His. III. 67, 11: Gallis atque Germanis *obviam* **ire.** Patrz *hostibus obviam...* etc.) (II pod H).

	Gallus.	Sallustyusz.
III—1 / 463	quoddam castrum... paludibus et *opere* **firmum** constat.	Jug. 57, 1: oppidum magis *opere* quam **natura munitum.**

P.

	Gallus.	Sallustyusz.
III—21 / 475	Fratrem quidem meum libens **recipere** *paratus* sum.	Cat. 20, 17: nisi forte **servire** magis quam **imperare** *parati* estis.
III—5 / 469	**estote** pro libertate Poloniae vel **mori** vel **vivere** *praeparati.*	Jug. 46, 5: *parati* frumentum **dare.** 108, 2: *paratum* esse **facere,** quae populus Romanus vellet.
I proh. / 395	et in hoc plurimum **aliis** *praeferenda.*	Cat. 37, 7: otium **labori** *praetulerat.*
		His. I. 41, 21: **quibus** *praelatus* in magistratibus capiundis Fufidius.
II—16 / 428	qui suspectus *proditionis....* [1]).	His. II. 25: Quem ex Mauritania rex Leptasta *proditionis* insimulatum cum custodibus miserat.

Q.

	Gallus.	Sallustyusz.
I—6 / 400 i III—25 / 480	*Quid* **ergo....**	Jug. 31, 18: Dicet aliquis: *Quid* **igitur** censes?

R.

	Gallus.	Sallustyusz.
I—18 / 415	**ad desolationem** Poloniae *redeamus.*	Jug. 4, 9: nunc **ad inceptum** *redeo.* 42, 5: quam ob rem **ad inceptum** *redeo.* 79, 10: Nunc **ad rem** *redeo.*

---

[2]) Nasuwa się uwaga, że łacina coraz to czystsza czyli raczéj coraz mniéj barbarzyńska; dowodzi tego wyraz *proditio*, użyty tu zamiast barbarzyńskiego *traditio* I-27: cum pro *traditione* pontificem truncationi membrorum adhibuit.

S.

	Gallus.	Sallustyusz.
III—12 / 471	rustici.... **compleri** propositum **non** *sinebant.*	Jug. 2, 4: Ingenium **torpescere** *sinunt.* 58, 5: ne quam contumeliam **remanere** *sinat.* 91, 4: neque milites **pradeari** *sinere.* 98, 5: neque suos longius **abire** *sinunt.* 110, 8: neque id **intrare** Jugurtham *sinam.*
472	natura ferox **militia** *strennuus* sed....	Cat. 60, 4: *strenui* **militis** et boni imperatoris officia simul exsequebatur. Jug. 7, 5: et **proelio** *strenuus* erat et bonus consilio. 85, 45: **exercitus** magis *strenuus* quam felix.

T.

III—1 / 465	se ipsos **munitionesque** *tradiderunt.*	Cat. 45, 3: Galli praetoribus se *tradunt.* Jug. 26, 1: ut seque et **oppidum** Jugurthae *tradat.* 62, 3: sese **regnumque suum** in illius fidem *tradere.* 46, 4. **Jugurtham** sibi *traderet...* i innych podobnych mnóstwo przykładów.
III-epist. / 464	ex **occulto** per **ignotos** emersere *tramites.*	Jug. 48, 2: per *tramites* **occultos** Metelli exercitum antevenit. Cat. 57, 1: uti per *tramites* **occulte** perfugeret in Galliam.

V.

	Gallus.	Sallustyusz.
I—25 / 421	Cumque *ventum esset* ad **fluvium.**	Jug. 91, 1: Sexto die, cum **ad flumen** *ventum est.*
III—26 / 483	Ubi vero *ventum est* ad **fluvium.**	
III—26 / 482	suam *vindicare* **contumeliam** meditatus.	Jug. 20, 4: existumans, Adherbalem **iniurias** suas manu *vindicaturum.*
III—26 / 483	suamque **contumeliam** *vindicandi.*	
III—8 / 568	*vulnerati* **cedunt.**	Cat. 61, 7: graviter *vulneratus* **discessit.**

II.

A.

	Gallus.	Sallustyusz.
I—9 / 205	(ne) *absentem sine causa accusaret.*	Jug. 14, 20: ne quid de *absente incognita causa* statuatis.
II—39 / 454	unam solam *aciem* vel *instruxit.*	Jug. 49, 6: Ibi commutatis ordinibus triplicibus subsidiis *aciem instruxit.*
III—1 / 464	....ut *adaequato periculo* fiducia... maior *esset.*	Cat. 59, 1: quo militibus ex*aequato periculo* animus amplior *esset.*

	Gallus.	Sallustyusz.
I—17 / 414	qui cum esset *adultus aetate.*	Cat. 15, 2: quod ea nubere illi dubitabat timens privignum *adultum aetate.*
I—28 / 423	Wladislavus aliquantulum *aegre tulit.*	Jug. 85, 10: quam rem nobilitas *aegerrime tulit.*
I—proh. / 395	*ager fertilis.*	Jug. 17, 5: *Ager* frugum *fertilis.* 87, 1: consul in *agrum fertilem* proficiscitur.
III - epi. / 461	victoriae regum... ad virtutem militum *animos accendunt.*	Cat. 20, 6: mihi in dies *animus* magis *adcenditur.* 59, 6: ea commemorando militum *animos adcendebat.* Jug. 8, 1: qui Jugurthae non mediocrem *animum* pollicitando *accendebant....* 4, 5: ....ego audivi... dicere: cum maiorum imagines intuerentur, vehementissime sibi *animum* ad virtutem *accendi.*
II—4 / 431	Setheus *avaritia excecatus* multa crudelia exercebat.	Jug. 80, 5: ....pauci impediverunt *caeci avaritia,* quis omnia.... vendere mos erat.

B.

II—25 / 445	Igitur.... *bellum acerrimum* inchoatur.	His. I, 48, 17: Quanto avidius pacem petieritis, tanto *bellum acrius* erit.
II—4 / 432	quia sui contra suos *bellum gerere* noluissent, *pacem....* pater fecit.	Jug. 46, 8: *pacem* an *bellum gerens.* Cat. 31, 2: neque *bellum gerere* neque *pacem* habere. Uw. Ważniejsze w tém miejscu obokstawienia wyrazów *bellum* i *pax* niż *bellum gerere.*

Gallus.		Sallustyusz.
II—46 / 457	*bellum* Bohemis *illatum.*	Jug. 15, 1: ....Adherbalem ultro *bellum inferentem*.... queri.
III—23 / 477	lanceis prius *bellum inferunt.*	
I—proh. / 395	principes.... contra Christianos.... *bellum* denuo *paraverunt.*	Cat. 52, 3: qui patriae parentibus aris atque focis suis *bellum paravere.*
		Jug. 75, 10: Oppidani.... nihilo segnius *bellum parare.*
		Jug. 85, 3: *bellum parare* simul et aerario parcere.... opinione asperius est.

C.

Gallus.		Sallustyusz.
I—20 / 418	Ibi namque tanta *caedes* Mazovitarum *facta fuisse* memoratur.	Jug. 31, 13: Plerique *caedem* in vos *fecisse* pro munimento habent.
		Cat. 51, 9: *caedem* incendia *fieri.*
III—10 / 469	*castra* vel stationes *faciebat.*	Jug. 55, 6: Duobus locis haut longe inter se *castra faciebant.*
III—10 / 469	contra *urbem castra fecit.*	
II—39 / 454	qua recepta... *motisque castris* ad maritima properavit.	Cat. 56, 4: .....Catilina modo ad *urbem*, modo in Galliam versus *castra movere.* 57, 3: igitur.... *castra* propere *movit.*
III—22 / 475	Bol.... tempore requiei *castrum movit.*	Jug. 45, 2: praeterea.... cotidie *castra movere.*

Gallus.		Sallustyusz.	
III—epil / 461	Bolezlavus obsidebat *castrum*... *viris*, armis et *naturae* situ *munitissimum*.	Jug.	54, 6: *castella* et oppida, temere *munita*... capit. 82, 1: Jugurtha... haut procul ab Cirta *castris munitis* reges operitur.
III—3 / 466	*castrum* Bytomsii armatum sicque *munitum* aspexit.		87, 1: *castella* et oppida *natura* et *viris* parum *munita* adgreditur. 89, 1: set consul... oppida *castella*que *munita* adire...
II—39 / 454	Bolezlavus ad urbem... *castra ponit*.	Jug.	75, 7: Deinde ubi.... *castra posita* munitaque sunt. 91, 2: ibi *castris* levi munimento *positis*...
III—10 / 469	longius a *castris producebant*.	Cat.	61, 8: qui e *castris* visundi aut spoliandi gratia *processerant*.
III—21 / 475	sed more solito *causam*que *miserorum* defendendam *suscepisse*...	Cat.	35, 3: publicam *miserorum causam* pro mea consuetudine *suscepi*.
III—8 / 468	utrimque *clamor* ingens *attollitur*.	Jug.	99, 1: milites *clamorem tollere* iubet.
I—10 / 407	*cognita* rei *causa*.	Cat.	42, 3: Praetor ex senatus consulto *causa cognita* in vincula coniecerat.
III—26 / 483	nec ad *colloquium* cum Bolezlavo constitutum *venire*... procuraret...	Jug.	112, 3: ut una ab omnibus quasi de pace in *conloquium veniretur*... 113, 2: postea tempore et loco constituto in *conloquium* uti de pace *veniretur*...
II—4 / 431	*Communicato consilio* maioribus et laudato.	Cat.	18, 5: cum hoc Catilina et Antonius... *consilio communicato*...

	Gallus.	Sallustyusz.
II—7 / 434	Et quale nescio *consilium capientes.*	Cat. 16, 4: obprimendae rei publicae *consilium cepit.* 41, 1: set Allobroges diu in incerto habuere, quidnam *consilii caperent.* 51, 41: quo minus novum *consilium capiamus.* 52, 23: ubi vos separatim sibi quisque *consilium capitis.*
II—35 / 451	de tali *consilium capientes.*	
II—43 / 456	quid *consilii caperent.*	
		Jug. 54, 9: tamen ex copia quod optumum videbatur *consilium capit.* 76, 1: nam talia *consilia* per otium et ex oportunitate *capi.*
II—16 / 437	totum populum in *contionem advocavit.*	Jug. 84, 5: *contionem* populi *advocavit.*
		Cat. 57, 6: Itaque *contione advocata.*
		Jug. 33, 3: At G. Memmius *contione advocata.*

D.

I—9 / 405	si... *de* quovis duce *quereretur...*	Cat. 40, 3: illos *queri de* avaritiis magistratuum. 43, 1: ut L. Bestia *quereretur de* actionibus Ciceronis. 52, 7: saepe *de* luxuria atque avaritia civium *questus sum.*
		Jug. 1, 1: Falso *queritur de* natura sua genus humanum. 20, 5: *de* iniuriis Romam *questum* misit.
		Cat. 43, 3: *querebatur de* ignavia sociorum.

	Gallus.	Sallustyusz.
II—4 / 432	unde plus *dedecoris* et *damni*.... habuerunt.	Jug. 31, 19: ad rem publicam *damna atque dedecora* pervenere.
1—7 / 403	sic dixit, *dicta*que *factis* complevit.	Jug. 64, 5: neque *facto* neque *dicto* abstinere. 85, 14: *facta* an *dicta* pluris sint.
II—15 / 410	talibus *dictis* et *factis*.	48, 1: Metelli *facta* cum *dictis* composuit.
I—15 / 410	si singula *facta* vel *dicta* voluerimus scriptitare.	Cat. 3, 2: *facta dictis* exaequanda sunt.
		Uw. Obok-stawienie tych dwóch wyrazów dość częste u Sallustyusza.
III—21 / 474	*Difficultate loci* confisus.	Jug. 98, 5: *loci difficultate* coacti.
II—21 / 443	de *divisione*... *regni* discidium habuerunt.	Ob. niżéj: *regnum divisit.*
III—4 / 466	aliisque *domum* cum eis *dimissis.*	Cat. 40, 6: eos pollicitos operam suam *domum dimittit.*
		Jug. 47, 4: ...consul inlectos ad proditionem *domum dimittebat.* 73, 2: Marium *domum dimittit.*
I—6 / 401	clavum ei de cruce Domini cum lancea sancti Mauricii *dono dedit.*	Jug. 5, 5: populus romanus quascunque urbis et agros manu ceperat, regi *dono dedit.* 35, 38: ea sola neque *datur dono* neque accipitur.

E.

Gallus.		Sallustyusz.	
II—22 / 443	Bolezlavus *equo descendens*... nullum instrumentum adaptavit.	His.	V, 13: quibus de causis Sullam in victoria dictatorem... *descendere equo*... solitum.
II—4 / 431	cui nomen ducatus *est* plus dedecori quam *honori*.	Cat.	12, 1: postquam divitiae *honori esse* coepere.
I—6 / 402	ex *amicis amicissimos* acquisivit.	Jug.	10, 2: tuaque virtute nobis Romanos ex *amicis amicissumos* fecisti.
II—36 / 452	ac velocius *ex inproviso* suis hostibus occurrebat.	Jug.	14, 11: ecce autem *ex improviso* Jugurtha... regnum eius sceleris sui praedam fecit. 14, 16: si quid *ex inproviso* mali accidisset. 20, 3: igitur *ex inproviso* finis eius cum magno exercitu invadit. 53, 1: Romani *ex inproviso* pulveris vim magnam animadvortunt. 58, 1: Jugurtha *ex inproviso* castra hostium invadit.
II—7 / 434	*ex itinere* redierunt.	Cas.	34, 2: at Catilina *ex itinere* literas mittit.
		Jug.	56, 3: ac post paulo cognoscit Marium *ex itinere* frumentatum Siccam missum.

F.

	Gallus.	Sallustyusz.
III—25 / 480	Quodlibet *facinus perpetrare.*	Cat. 18, 8: *facinus* pessumum *patratum* foret.
III—1 / 465	...prece cuius *facta* fuerit ista *caedes.*	Jug. 31, 3: alii *caedem* in vos *fecisse* pro munimento habent. Cat. 51, 9: ...*caedem* incendia *facere.*
II—44 / 456	donec illud *facta deditione* suo dominio mancipavit.	Jug. 26, 1: Italici... confisi *deditione facta* inviolatos sese fore.
III—7 / 468	quam *facta deditione* vitam inhonestam redimentes.	Jug. 46, 1: Jugurtha tum demum veram *deditionem facere* conatus est.
III—26 / 483	recepta fide *deditionem fecerunt.*	Jug. 91, 5: ...*deditionem facerent.*
I—19 / 416	*famam* ibi *militaris gloriae* consecutus.	Jug. 4, 6: non prius.... quam virtus eorum *famam* atque *gloriam* adaequavit.
III—epi. / 461	*famam et gloriam* appetunt ex virtute.	
III—26 / 483	neque *fidem datam* observaret.	Cat. 48, 4: si *fides* publica *data* esset.
III—26 / 483	*fide recepta* deditionem fecerunt.	Cat. 44, 3: ut Allobroges.... data atque *accepta fide* societatem confirmarent.
III—26 / 484	castellum videlicet *fide recepta* tradiderunt.	Jug. 81, 1: ibi *fide* data et *accepta* Jugurtha Bocchi animum oratione adcendit.

	Gallus.	Sallustyusz.
II—35 / 451	nec vero *fidem* promissam *violare.*	His. I, 48, 15: deorum, quos per *fidem* aut periurio *violasti.*
III—16 / 472	nec *fidem* tenuit iurata *violando.*	His. I, 48, 15: deos per *fidem* aut periurio *violasti.*
II—32 / 448	*fidem* et iusiurandum *violavit.*	
I—7 / 403	hodie victores *finem* laboris continui *facietis.*	Cat. 52, 1: postquam Caesar dicendi *finem fecit.*
		Jug. 15, 1: postquam rex *finem* loquendi *fecit.* 34, 1: ubi Memmius dicundi *finem fecit.* 10, 3: nunc, quoniam natura mihi vitae *finem facit.*
		His. II, 41, 9: ...neque mox in senio corporis honestius quam pro vestra salute *finem* vitae *fecerim.*
		Jug. 31, 7: utriusque cladis non lex, verum libido eorum *finem fecit.*
		His. III, 61, 11: ...si prius quam vos serviundi *finem*, illi dominationis *facturi* erant.
		Jug. 5, 2: ...ut studiis civilibus bellum atque vastitas Italiae *finem faceret.*
II—24 / 448	*foedus atque amicitiam* coniungebat.	Jug. 80, 4: legatos Romam miserat *foedus et amicitiam petitum.* 104, 4: Romae legatis... *amicitiam et foedus* petentibus... respondetur.

Gallus.		Sallustyusz.
III—16 / 472	ipsum ducem *fore sperantes.*	Cat. 21, 3: petere consulatum G. Antonium, quem sibi collegam *fore speraret.* 26, 1: *sperans,* si designatus *foret,* facile se voluntate Antonio usurum.
		Jug. 28, 4: quorum auctoritate quae deliquisset, munita *fore sperabat.*
III—10 / 469	*freti multitudine* longius a castris procedebant.	Jug. 13, 3: tamen *fretus multitudine* militum parabat armis contendere.
III—epi. / 460	ut *fructum* mei *laboris...* reportarem.	Cat. 35, 3: quod *fructu laboris* industriaeque meae privatus statum dignitatis non obtinebam.

G.

III—16 / 472	*genere* quidem *nobilis.*	Cat. 5, 1: *nobili genere* natus.
III—epi. / 461	*gloriam appetunt* ex virtute.	Jug. 9, 1: quod erat Jugurtha manu promptus et *adpetens gloriae* militaris.

H.

I—7 / 404	in *hostes confertissimos...* penetravit.	Cat. 60, 7: in *confertissimos hostes* incurrit.
I—15 / 410	meis *hostibus locum dare.*	Jug. 38, 6: *Locum* introeundi *hostibus dedit.*
		Uw. Gallus użył wyrażenia, „*locum alicui dare*“ *przenośnie,* Sallustyusz we właściwém znaczeniu.

	Gallus.	Sallustyusz.
I—24 / 420	Bolezlavus... *hostibus obviam* properavit.	Cat. 6, 5: at Romani.... *hostibus obviam ire.* Jug. 97, 5: pars... *obviam ire hostibus.* His. I, 89: *Obviam ire* et conmori *hostibus.*
III—12 / 435	ac deorsum *huc illucque* contemplans.	Jug. 60, 4: et ea *huc et illuc* quasi vitabundi aut iacientes tela agitare. His. III, 61, 26: *et huc* ire licet atque *illuc.*

I.

II—47 / 458	...*immemor beneficii.*	Jug. 31, 28: Ad hoc in republica multo praestat, *benefici* quam malefici *immemorem* esse. Jug. 104, 5: *benefici* et iniuriae *memor.*
II—7 / 434	*imperfecto negotio* ex itinere redierunt.	Jug. 58, 7: Metellus *infecto negotio* in castra cum exercitu revortitur. 104, 1: Marius ubi *infecto negotio* Cirtam rediit...
II—26 / 438	et iram *in* Zetheum *absentem* iactantibus.	His. II, 96, 1: nihil amplius *in absentem* me statuissetis.
I—17 / 414	*in colloquio* per traditionem captus.	Jug. 38, 9: Deinde Jugurtha postero die cum Aulo *in colloquio* verba fecit.

	Gallus.	Sallustyusz.
II—7 / 434	sed quid *in divisione* cuique contigerit.	Jug. 16, 5: *in divisione,* quae pars Numidiae Mauretaniam adtingit, Jugurthae traditur. 17, 3: *in divisione* orbis terrae plerique parte tertia Africam posuere.
I—27 / 422	sed hoc *in medio* deferamus.	Cat. 19, 6: nos eam rem *in medio* relinquamus.
III—3 / 466	consiliis superandi Poloniam *in spem ductus.*	Jug. 29, 3: Jugurtha.... *in* maximam *spem adductus* recuperandae pacis. 48, 2: Jugurtha *in spem* victoriae *adductus...* copias parat. Jug. 37, 3: Ea mora *in spem adductus* Aulus... milites evocat. Cat. 40, 4: Allobroges *in* maximam *spem adducti.*
II—28 / 446	aciebus retro duabus *in subsidio collocatis.*	Cat. 59, 2: (Catilina) relicuarum signa *in subsidio* artius *conlocat.* 59, 5: post eas ceterum exercitum *in subsidiis locat.*
II—19 / 441	Plaucos *in unum* innumerabiles *convenisse.*	Cat. 6, 2: Hi postquam *in una* moenia *convenere.* Cat. 17, 2: *in unum* omnes *convocat.* Jug. 11, 2: reguli *in unum convenerunt.*
II—24 / 444	*incendia facientes.*	Cat. 51, 9: ...caedem, *incendia fieri*

	Gallus.	Sallustyusz.
II—25 / 445	praedam et *incendia facientes.*	Cat. 51, 9: ...caedem, *incendia fieri.*
II—33 / 449	*incendia faciebant.*	
II—42 / 445	*factis incendiis.*	
III—17 / 455	quantam per terram *incendia* et praedas *fecerit.*	
I—5 / 399	Mesco... ingenium animi coepit et vires *corporis exercere.* i podobne do tego:	Cat. 2 1: reges... divorsi pars ingenium alii *corpus exercebant.* 8, 5: ingenium nemo sine *corpore exercebat.*
I—7 / 421	sed est tempus *vires corporis* animique virtutem *exercere* i	
II—21 / 443	coepit animi virtutem viresque *corporis exercere.*	
I—7 / 403	illum itaque cum *ingenti gaudio...* remeantem.	Jug. 55, 1: interim Romae *gaudium ingens* ortum cognitis Metelli rebus. Uw. W abl. z *cum* znachodzi się *gaudium:* Jug. 59, 1: *cum magno gaudio* obviam procedunt.
II—35 / 451	nec cum *inimicis inimicitiam exercebat.*	Cat. 49, 2: nam uterque cum illo gravis *inimicitias exercebant.* Cat. 51, 16: neque illum in tanta re gratiam aut *inimicitias exercere.*

Gallus.		Sallustyusz.	
I—17 / 414	pater eius similem eis *iniuriam faceret.*	Cat.	12, 5: proinde quasi *iniuriam facere* id demum esset imperio uti.
		Jug.	10, 7: qui opulentior est.... *iniuriam... facere* videtur. 15, 1: quod *iniuriam facere* nequivisset. 31, 23: (volunt) *facere iniurias* vos liberi esse.
III epist. / 361	vel illatam *iniuriam persequentes.*	Jug.	14, 23: Incertus, quid agam tuasne *iniurias persequar* ipse auxilii egens.
1—7 / 402	*iniuriam* de rege... *vindicavit.*	Jug.	20, 4: existumans, Adherbalem *iniurias* suas manu *vindica*turum.
I—13 / 414	veriti, ne matris *iniuriam vindicaret.*		
I—29 / 424	ne patris *iniuriam vindicaret.*		
II—16 / 438	vestram *iniuriam vindicate.*		
III—17 / 473	cogitabat.... suam *iniuriam* de Bohemis *vindicare.*		
III—23 / 476	Poloni *iniurias suas vindicabunt.*		
II—16 / 437	Zetheus multas ipsis pueris *insidias praetendebat.*	Cat.	27, 2: interea Romae.... consulibus *insidias tendere.*
		Jug.	35, 5: Bomilcar, ubi res postulabat, *insidias tendit.* 61, 3: *insidias* regi per amicos *tendere..:* parat. 113, 4: Numidae *insidias tendit.*

	Gallus.	Sallustyusz.
I—4 / 398	*ita se habuit.*	Cat. 52, 12: quoniam *ita se habent.* Jug. 54, 4: *ita se* mores *habent.* 53, 8: quippe res humanae *ita sese habent.* 85, 23: et profecto *ita se* res *habet.*
II--epil. / 428	neque coeptum *iter* bene *cognitum* habuimus.	Cat. 58, 3: igitur ubi *iter* eius ex perfugis *cognovit.*
III—5 / 467	Caesar autem *iter faciens*... transvadavit.	Cat. 13, 3: Set is Piso... *iter faciens*... occisus est. 56, 4: Catilina per montis *iter facere.*
III—10 / 469	cumque Caesar *iter faciens* sua castra dimovebat.	Jug. 91, 3: noctemque totam *itinere facto* consedit.
III—17 / 473	dum autem *iter faciens*... obtineret.	
III—21 / 474	Bolezlavus tribus diebus et noctibus *iter faciebat.*	
I—18 / 415	nec *iter* ei, quocumque vellet *ire.*	Cat. 58, 7: quocumque *ire* placet, ferro *iter* aperiundum est.
I—5 / 399	Semovith.... *iuventutem* suam *exercuit.*	Cat. 5, 2: ibique *iuventutem* suam *exercuit.*

L.

II—25 / 445	...suis *laborantibus occurrit.*	Cat. 60, 4: Interea Catilina.... *laborantibus succurrere.*

	Gallus.		Sallustyusz.
II—28 / 447	suis videlicet *laborantibus occurrebat.*	Jug.	98, 1: ....ac modo *laborantibus suis succurrere.*
II—34 / 450	subsidio *suïs laborantïbus* properabant.		
II—3 / 430	Bohemi.... in cassum *labore consumpto* redierunt.	Jug.	93, 1: at Marius multis diebus et *laboribus consumptis.*
III-epist. / 460	hunc *laborem suscepi.*	Jug.	14, 12: qui vostram amicitiam diligenter colerent, eos multum *laboris suscipere.*
		His.	II, 96, 1: si advorsus vos patriamque et deos penatis tot *labores* et pericula *suscepissem.*
III—24 / 479	tantisque *laboribus* et miseriis *fatigatus.*	Cat.	27, 2: neque insomniis neque *labore fatigati.*
		Jug.	76, 5: multo *labore* proeliisque *fatigati.*
III—epil. / 461	bellicosus atque *laudis avidus.*	Cat.	7, 6: *laudis avidi*, pecuniae liberales erant.
III epi. / 463	*loca* spatiosa et *amoena* habitatore carent.	Cat.	11, 5: ...*loco* voluptaria *amoena* facile in otio ferocis militum animos molliverant.
III—21 / 475	si dux Bohemicus *loco cedat*..	Cat.	9, 4: qui.... pulsi *loco cedere* ausi erant.
II—16 / 438	*luculenta oratione* animavit.	Cat.	31, 6: tum M. Tullius consul.... *orationem* habuit *luculentam*...

M.

	Gallus.	Sallustyusz.
I—10 / 406	*magis magisque* (eos contumeliis incitabant).	Wspólne wszystkim pisarzom — u Sall.: Cat. 5, 7 } Jug. 7, 6 } *magis magisque* in dies. Jug. 6, 2 } 53, 1 } *magis magisque.* Cat. 7, 1: se extollere *magis magisque* ingenium in promptu habere. Jug. 5, 3: quo omnia inlustria *magis magisque* in aperto sint
I—13 / 408	plures pro culpa morti deditos de *manibus* lictorum *erripuit.*	Jug. 24, 10: me *manibus* impiis *erripite.* Jug. 82, 3: quod iam parta victoria ex *manibus eriperetur.*
I—19 / 416	famam ibi *militaris gloriae* consecutus.	Jug. 7, 1: Jugurtha.... adpetens *gloriae militaris.*
I—31 / 426	Abbas et fratres *mittenti munera* retulerunt.	Jug. 13, 7: regis hospitibus aliisque... magna *munera misere.*

N.

III—16 / 472	*Natura ferox.*	Cat. 43, 4: *Natura ferox*, vehemens, manu promptus erat. Jug. 11, 3: set Hiempsal *natura ferox.*

Gallus.		Sallustyusz.	
I—7 / 404	*neque quisquam* valet hostium peremptorum milia... computare.	Jug.	85, 47: adnitimini mecum *neque quemquam* ex calamitate aliorum aut imperatorum superbia metus ceperit.
		Uw.	U Galla *neque*=et non, u Sall. *neque*=et ne=neve.
II—3 / 430	Poloni cum se *nihil profecisse...* conspicerent.	His.	III, 37: at Oppius postquam orans *nihil proficiebat.*
III—25 / 482	*nudis pedibus* incedebat.	Jug.	94, 1: ceterum illi, qui escensuri erant... capite atque *pedibus nudis.*
II—28 / 447	*nunc vero* de nostris auxilium non speramus, hostes retro, fuga longa.	Cat.	58, 5: *nunc vero,* quo loco res nostrae sint, intelligitis.
		Jug.	14, 17: *nunc vero,* exul patria, domo, solus atque omnium honestarum rerum egens.

O.

III—25 / 480	Sed minus est peccatum ex *occasione data* perpetrare.	Cat.	56, 4: hostibus *occasionem* pugnandi non *dare.*
II—25 / 445	sic primum Suatopolc Polonos *onustos praeda....* oppressisset.	Jug.	87, 1: set consul... in agrum fertilem et *praeda onustum* proficiscitur.
I—20 / 418	*opem ferre* sed quidam de gregariis militibus *opem tulit* morituro.	Jug.	110, 2: aliis egomet *opem tuli...*
I proh. / 394	*operae precium* duximus... exarare.	Cat.	12, 3: *operae precium* est visere.

	Gallus.	Sallustyusz.
I—proh. / 394	*Operae precium* duximus... exarare.	Jug. 81, 3: capta urbe *operae precium* fore.
III—25 / 479	qui Bolezlavum *oportunos* ibi *loco* considerato... confoderet.	Jug. 91, 7: set quia *locus* Jugurthae *oportunus*. Cat. 24, 2: arma per Italiam *locis oportunis* parare. 27, 2: *oportuna loca* armatis hominibus obsidere. 27, 4: item alios in alia *loca oportuna*... 43, 2: uti cum magna manu duodecim simul *oportuna loca* urbis incenderent.

P.

	Gallus.	Sallustyusz.
I—18 / 414	*pacem et amicitiam* retinebat.	Jug. 31, 24: potestne in tam diversis mentibus *pax aut amicitia* esse?
III—7 / 463	cives Bolezlavum *pacem fieri* nolle referunt.	Jug. 61, 5: si *pax* cum Romanis *fieret*.
III—26 / 483	neque *pactionem factam* observaret.	Jug. 40, 1: qui de pace cum hostibus *pactiones fecissent*.
III—26 / 484	*pactum facere* cogitabant.	
III—1 / 463	*pactionem* suorum *factam* cum hostibus retulerunt.	Jug. 40, 1: qui de pace cum hostibus *pactiones fecissent*.
II—17 / 440	...iunior frater cum paucis *paulatim incedens*.	Cat. 60, 1: set ubi omnibus rebus exploratis.... cohortis *paulatim incedere* iubet.

	Gallus.	Sallustyusz.
II—39 / 453	Boleslavus Zbignevi *perfidiam est expertus.*	Jug. 74, 1: novorum fidem in tanta *perfidia* veterum *experiri.*
I—31 / 426	*perlectis* itaque *litteris.*	Cat. 47, 3: igitur *perlectis litteris.*
II—13 / 436	sed ubicunque hostes *praedas agere* sentiebat...	Jug. 20, 8: ceterum, qua pergebat urbis, agros vastare, *praedas agere...*
II—15 / 436	*praedas agere* prius.... non conatur.	32, 3: pars ex pacatis *praedas agebant.*
II—15 / 446	unde *praedam* multam et captivos *egit.*	44, 5: pecoris et mancipiorum *praedas* certantes *agere.*
II—15 / 435	unde *praedam* multam et *captivos* egit.	Jug. 44, 3: itaque et Gaetulos et Jugurtham... ex sociis nostris *praedas agentis* saepe adgressus in itinere fuderat.
II—49 / 459	transierunt..... *praedam capere* Pomorani.	Jug. 20, 3: multos mortalis cum pecore atque alia(m) *praeda(m) capit.*
III—24 / 478	Bolezlavus.... *praedam* immensam *cepit.*	
I—7 / 403	si iactantias et promissiones in *praedis dividendis* et in conviviis meis habitas ad memoriam reducatis.	Jug. 91, 6: *praeda* militibus *divisa.*
III—49 / 459	*praedam facere* sunt conati sic ab ipsis Maz. *praeda fieri* sunt coacti.	Jug. 14, 11: regnum eius sceleris sui *praedam fecit.*
III—10 / 468	ipsi *praeda fiebant.*	

Gallus.		Sallustyusz.
III—21 / 474	non statim *praedam faciens.*	Jug. 14, 11: regnum eius sceleris sui *praedam fecit.*
II—33 / 449	*praedas captivos* agebant.	Jug. 81, 2: ibi *praedam captivos*que et impedimenta locaverat.
III—18 / 474	solummodo *praedas* et *captivos* excepit.	
III—46 / 457	in medio silvarum *proelio commisso.*	Cat. 60, 2: unde ferentariis *proelium committi* posset.
III—17 / 459	in medio silvarum cum Bohemis obviantibus *proelio commisso.*	
I—21 / 420	quod non *proelium ineatur.*	Cat. 58, 8: quapropter vos moneo... cum *proelium inibitis.*
III—23 / 476	et cum *proelium inieritis memores estote.*	Cat. 58, 8: et cum *proelium inibitis, memineritis.*
II—4 / 432	maiores inter eos callide *promissis et muneribus* attemptabat.	Jug. 80, 3: magnis *muneribus* maioribusque *promissis* perducit.
III—21 / 474	*pugnandi copiam* non habebat.	Jug. 52, 3: | neque ab hoste co- 56, 1: ∫ *piam pugnandi* fieri. 82, 1: omnibus locis *pugnandi copiam* facit.

R.

II—7 / 434	confestim inter eos *regnum divisit.*	Jug. 16, 2: Decretum fit, uti decem legati *regnum* inter Jugurtham et Adherbalem *dividerent.* 20, 1: postquam *diviso regno* legati Africa decessere.

	Gallus.	Sallustyusz.
I—7 / 402	Bolezlavus *regnum... invasit.*	Jug. 20, 6: Jugurtha totum eius *regnum* animo iam *invaserat.*
III—1 / 463	atque *repressa sit ira* caesaris.	Jug. 72, 1: Bomilcar.... *iram obpresserat.*
I—proh. / 394	operae pretium duximus quasdam *res gestas* Polonicorum principum exarare.	Cat. 3, 2: arduum videtur *res gestas* scribere. 4, 2: statui *res gestas* populi Romani carptim perscribere. Cat. 8, 2: Atheniensium *res gestae.* His. I, 1: *res* populi Romani... *gestas.*
III—1 / 463	cumque oppidani *non posse* tantae multitudini *restitere* se vidissent.	Jug. 67, 2: neque a fortissimis infirmissimo generi *resisti posse.*
III—12 / 470	numquam caesar sibi bello *restitere poterit.*	Jug. 40, 2: huic rogationi aperte *restitere non poterant.*

S.

II—39 / 454	suos milites collocavit, *signoque dato* properavit.	Jug. 49, 3: proinde parati intentique essent, *signo dato* Romanos invadere.
II-epist. / 427	ne tantorum virorum gloriam... *silentio praeterire* videamur.	Cat. 1, 1: ne vitam *silentio transeant.* Cat. 53, 5: Quos quoniam res abtulerat *silentio praeterire* non fuit consilium...

	Gallus.	Sallustyusz.
II—4 / 431	quod Zbignevum.... *sine* patris *imperio* recepissent.	Cat. 6 1: genus hominum agreste sine legibus, *sine imperio.* Jug. 44, 1: exercitus sine modestia, *sine imperio* habitus. Uw. *Imperium* znaczy u Galla *rozkaz,* u Sallustyusza *rządy, dowództwo.*
III—1 / 465	oppidani vero videntes, se totam *spem amisisse.*	Jug. 66, 1: Jug.... arma, tela alia, quae *spe* pacis *amiserat.*
III—8 / 468	Poloni lapides cum *sudibus praeacutis* rotabant.	Cat. 56, 3: alii *praeacutas sudis* portabant.
II—39 / 454 II—48 / 458	suos ibi *milites collocavit.*	Jug. 49, 1: ipse propior montem *suos conlocat.*

T.

III—17 / 473	post *tantum laborem* recreatus.	Jug. 4, 3: *tanto* tamque utili *labori* meo nomen inertiae imponant.
III—25 / 481	nisi *tanti laboris* occasione.	
II—6 / 433	armorum *terror.... agitavit.*	Jug. 72, 2: adreptis armis *tumultum facere.* 53, 7: alteri apud alteros formidinem simul et *tumultum facere.*

U.

	Gallus.	Sallustyusz.
I—2 / 396	*Usque adeo* enim crevisse fertur cervisia.	Cat. 49, 4: magnam illi invidiam conflaverant *usque adeo,* ut...

V.

III—21 / 476	Et vere *vicisset* seniorum consilia *consilium* iuvenile.	Jug. 25, 8: *vicit* tamen in avido ingenio pravum *consilium.*
II—4 / 432	vulgi fidei *vitae*que suae *diffidens.*	Cat. 45, 4: postremo timidus ac *vitae diffidens* velut hostibus sese praetoribus dedit.
I—12 / 408	non se *vivere* sed *mori*... reputabat.	Jug. 14, 24: nunc neque *vivere* lubet neque *mori* licet sine dedecore.

III.

	Gallus.	Sallustyusz.
I—15 / 396	*Mira dicturus sum.*	Jug. 5 1: *bellum scripturus sum.*
I—17 / 410	non alienae pecuniae *dissipator*, sed honestus rei publicae *dispensator.*	Cat. 5, 4: cuius rei lubet *simulator* ac *dissimulator;* mniéj podobne miejsce: Jug. 44, 1: exercitus *praedator* ex sociis et ipse *praeda* hostium.

	Gallus.	Sallustyusz.
II—6 / 433	*et quoniam* ecclesiae mentio Gneznensis in hoc fieri forte *contigit*...	Jug. 79, 1: *sed quoniam* in eas regiones per Leptitanorum negotia *venimus.*
II—7 / 434	sed quid *in divisione* cuique contigerit, enumerare nobis imminet onerosum neque multum hoc audire vobis fuerit fructuosum.	Jug. 16, 5 i 18, 1: *in divisione* quae pars Numidae Mauretaniam adtingit, agro virisque opulentior, Jugurthae traditur, illam alteram specie quam usu potiorem, quae portuosior et aedificiis magis exornata erat, Adherbal possedit. Res postulare videtur Africae situm paucis exponere et eas gentis, quibuscum nobis bellum aut amicitia fuit adtingere. Sed quae loca et nationes ob calorem aut asperitatem item solitudines minus frequentata sunt, de eis haut conpertum narraverim, cetera, quam paucissimis absolvam.

Mówiąc o podziale królestwa między synów Władysława Hermana t. j. Bolesława (III Krzywoustego) i Zbigniewa, a mając świeżo w pamięci skreślenie podziału Numidyi między Adherbala i Jugurtę, a zarazem i skreślenie części kraju przez nich otrzymanych i położenia Afryki, czuje się niejako pociągniętym Sallustyusza przykładem, widzi niejako potrzebę skreślania części kraju, przez Bolesława i Zbigniewa otrzymanych. Atoli rzecz ta wydaje mu się zbyt uciążliwą, a czytającym nie wiele korzyści przynoszącą, dlatego nie wdaje się w opisy części podzielonego kraju.

II—8 / 434	In legationibus *mittendis et suspiciendis* in *exercitu convocando et conducendo*....	Jug. 83, 3: Eo modo saepe ab utroque *missis remissisque* nuntiis tempus procedere.

	Gallus.		Sallustyusz.
II—9 / 434	non enim, sicut *assolet* plerumque *lascivia* puerilis, *ludos* inanes scitabatur.	Jug.	66, 2: nam volgus, uti plerumque *solet*... quod is festus celebratusque per omnem Africam *ludum* et *lasciviam* magis quam formidinem ostentabat.
II—16 / 438	*ni* vestrae *fidei* cives stabilitas inviolabilis..... **nota fuisset** et experta, *nequamquam* puerilis aetatis imbecillitas totam refugii spem in vobis et consilii **posuisset**.	Cat·	20, 2: *ni* virtus *fides*que vostra spectata mihi **forent**, *nequiquam* oportuna res **cecidisset**.
II—28 / 446	*ni* vestram inquit, milites, **expertam** probitatem et audaciam **habuissem**, *nequaquam* retro tantam meorum multitudinem **dimisissem**.		
III—21 / 443	advenientes autem ambo fratres adhuc insepulto fratre magnum inter se paene *de divisione thesaurorum* et regni discidium habuerunt.	Jug.	12, 1: primo conventu, quem ab regulis factum supra memoravi propter dissensionem placuerat *dividi thesauros* finesque imperii singulis constitui.
II—21 / 443	Bolezlavus tamen legitimus duas sedes regni principales *partem*que terrae *populosiorem* obtinuit.	Jug.	16, 5: in divisione, quae *pars* Numidiae Mauretaniam adtingit, agro *virisque opulentior* Jugurthae traditur, illam alteram specie quam usu potiorem, quae *portuosior* et aedificiis magis exornata erat, Adherbal possedit.

Opisy bitew w Gallu podobne są po największéj części do opisu bitwy Katyliny z wojskiem Rzeczypospolitéj lub do opisów bitew w wojnie Jugurtyńskiéj, podobieństwo zdradza się to stylem, to wyrazami. I tak np. napad na Pomoranią, skreślony w II—39, zdradza paru wy-

rażeniami podobieństwo do skreślonéj przez Sallustego walki między Jugurtą a Metellem w rozdziale 49 (wyrazy te są: *collocare—signo dato).*

Oblężenie i szturm do Czarnkowa (II—44), a oblężenie Cyrty przez Jugurtę (21), mają dość wiele podobieństwa, a mianowicie: (II—44: castellum Carnkow magnis viribus est *agressus*, *machinis*que diversi generis praeparatis *turribus*que elevatis etc. — a Jug. 21, 3: *turribus*que *et machinis* omnium generum Cirtam *adgreditur)* i również dalsze skreślenia dziejów oblężenia Cyrty (26—1) — wyrażenie: *deditione facta,* i u Galla (II—44) i u Sall. (26, 1) znachodzi się. Toż samo powiedzieć się da o (II—48): castrum Velun obsidens *machinas praeparat ac diversi generis* instrumenta.

	Gallus.		**Sallustyusz.**
II—48	Poloni *gloriam* appetebant, Pomorani *libertatem* defendebant.	Jug.	94, 4: magna utrimque vi pro *gloria* atque imperio his, illis pro *salute* certantibus.
III—epi. / 460	...nec ut patriam vel parentes meos *exul* apud vos et peregrinus exaltarem.	Jug.	14, 17: Nunc vero *exul* patria domo, solus atque omnium honestarum rerum egens...
III—1 / 464	dimissis igitur *equis* ut *adaequato periculo* fiducia cunctis et audacia **maior** esset.	Cat.	59, 1: dein **remotis** omnium equis, quo militibus *exaequato periculo* animus **amplior** esset.
III—2 / 465	*quodsi* pecuniam vel milites **postulasses... impetrasses.**	Cat.	39, 4: *quodsi* primo proelio Catilina superior aut aequa manu **discessisset,** profecto magna clades atque calamitas rem publicam **obpressisset.**
III—16 / 472	....Swathopolc.... *genere* quidem *nobilis, natura ferox,* militia strennuus sed modicae fidei et ingenio versutus.	Cat.	5, 1: Lucius Catilina *nobili genere* natus fuit, magna vi et animi et corporis sed ingenio malo pravoque.... animus *ferox* inopia rei familiaris.
		Cat.	43, 4: *Natura ferox*, vehemens, manu promptus erat.

	Gallus.	Sallustyusz.
III—16 / 472	*numquamne* Bolezlavus pro Swatopolc Pragae ponendo cum rege Ungarorum Colummano Moraviam intravit, silvas Bohemiae rege redeunte penetravit?	Jug. 14 9: *numquamne* ergo familia nostra quieta erit?
III—23 / 476	*et cum proelium inieritis,* **memores estote**, praedarum, captivorum, incendiorum.	Cat. 58, 8: *et cum proelium inibitis,* **memineritis** vos divitias decus gloriam praeterea libertatem atque patriam in dextris vostris portare.
III—25 / 479	*verba* quidem satis bona et *paci*fica videbantur, sed *aliud promptum in lingua* forsan et *aliud clausum in pectore* tenebatur.	Jug. 48 1: quippe cui *verbis pax* nuntiabatur, ceterum re bellum asperrumum erat. Cat. 10, 5: *aliud in pectore clausum, aliud in lingua promptum* habere.
III—26 / 482	*insuper castellum* erat et *viris* et rebus necessariis sic firmatum...	Jug. 87, 1: *dein castella* et oppida natura et *viris* parum munita adgreditur... 89, 4: muniti advorsum hostis non moenibus modo et armis atque *viris.*

Z miejsc tedy przytoczonych, to podobnych tylko do siebie, to zupełnie równych, zgoła nie trudno przekonać się, że, i o ile Gallus zaprawiał łacinę swoję na pismach Sallustyusza. Korzystanie to jednakowoż odbywało się nie mechanicznie, nie tak, iżby Gallus, czytając dzieła Sallustyusza, wypisywał sobie miejsca i przyczepiał lub wklejał takowe do swéj kroniki, ale tak, że przez pilne i kilkakrotne czytanie dzieł jego tak sobie przyswoił jego sposób pisania a nawet wyrażenia, że piszącemu kronikę mimo jego woli same się, rzec można, przypominały i na-

stręczały. I ta właśnie okoliczność, że się tylko pamięcią posługiwał, pisząc swoję kronikę, sprawiła, że się do naprawy tekstu Sallustyańskiego, jakby się to prawdopodobném wydać mogło, prawie w niczém nie może przyczynić.

Dr. Ig. Znamirowski,
profesor c. k. gimnazyum św. Jacka w Krakowie.

Wiadomości szkolne.

I.

GRONO NAUCZYCIELI

z końcem roku szkolnego 1875/6.

a) Dla nauki obowiązkowéj:

L. b.	Imię i Nazwisko, charakter służbowy	uczył	w tygodniu godzin
1.	**Brzeziński Karol**, prof. i zastępca dyrektora,	języka niemiec. w klasie VIII,	4
2.	**Kośmiński Aleksander**, prof., zawiadow. gabin. fizyczn., gosp. kl. IV,	matem. w kl. I a, IV i VI, fizyki w kl. III, IV, VII i VIII,	20
3.	**Dutkiewicz Jan**, prof., zaw. bibliot. uczn., gospodarz klasy II a,	języka łaciń. w klasie II a i b,	16
4.	**Dr Znamirowski Ignacy**, prof., gospod. kl. VIII,	jęz. łacińs. w klasie I b i VIII, jęz. polskiego w klasie VIII,	16
5.	**Siedlecki Stanisł.**, prof.,	jęz. polsk. w kl. V, VI i VII, jęz. greck. i psychologii w kl. VIII,	16
6.	**Dr. Stodolak Stanisław**, prof., gospod. kl. V,	jęz. łacińs. w kl. V, jęz. niem. w kl. II a i IV, logiki w kl. VII.	17
7.	**Rozwadowski Józ.**, prof. gospodarz klasy VI,	języka łacińsk. w kl. IV i VI języka greckiego w kl. VI,	16
8.	**Ks. Bukowski Julian**, profesor,	religii w klasie I, II, III, IV, V, VI, VII i VIII,	16
9.	**Skuba Tadeusz**, naucz., gospodarz kl. VII,	jęz. łacińsk. w kl. I a i VII, jęz. greck. w kl. VII,	17
10.	**Lizak Julian**, naucz.,	jęz. niem. w kl. VII i matem. w kl. I b, II b, V, VII i VIII,	19
11.	**Król Ignacy**, nauczyciel,	matem. w kl. II a i III, hist. nat. w kl. I a i b, II a i b, V, VII,	18
12.	**Piękosz Józef**, naucz., gospodarz klasy II b,	jęz. pol. w kl. I a i b, jęz. niem. w kl. II b, jęz. łaciń. w kl. III,	17

L. b.	Imię i nazwisko, charakter służbowy	uczył	w tygodniu godzin
13.	**Miklaszewski Juliusz,** egz. zastępca nauczyciela,	historyi i geografii w kl. III, IV, V, VI, VII i VIII,	20
14.	**Skupniewicz Józef,** egz. zast. nauczyciela, gosp. klasy III,	jęz. greck. w kl. III i V, jęz. pols. w klasie II b, jęz. niem. w klasie VI,	18
15.	**Kretowicz Józef,** egz. zast. nauczyciela, gosp. klasy I a,	jęz. greck. w kl. IV, histor. i geogr. w I a i b, i II a i b,	18
16.	**Winkowski Jan,** zast. nauczyciela, gospodarz klasy I b,	jęz. pol. w kl. II a, jęz. niem. w kl. I a i b, i V,	18
17.	**Pechnik Aleksander,** aplikant,	jęz. pol. w klasie III i IV, jęz. niem. w klasie III,	10
18.	**X. Puszet Stanisław,** exhortator dla klas niż.		

b) dla nauki nadobowiązkowéj:

L. b.	Imię i nazwisko, charakter służbowy	uczył	w tygodniu godzin
1.	**Brzeziński Karol,** j. w.	hist. kraju rodzin. w kl. III i VII,	2
2.	**Miklaszewski Jul.,** j. w.	hist. kraju rodzin. w kl. IV i VI,	2
3.	**Dr Stodolak Stan.,** j. w.	kaligrafii w kl. I i II, gimnastyki w 3 oddziałach,	2 6
4.	**Dr Meissner Henryk,**	stenografii w 2 oddziałach,	2
5.	**Świtkowski August,**	jęz. francuskiego w 2 oddziałach,	6
6.	**Świerzyński Saturnin,**	rysunków w 3 oddziałach,	5
7.	**Grzywiński Tadeusz,**	śpiewu w 4 oddziałach,	4

II.

ROZKŁAD NAUK.

Klasa I.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Nauka wiary i obyczajów — podług katechizmu Schustera, w tłómaczeniu polskiém Zielińskiego.
2. **Język łaciński.** 8 godzin tygodniowo. Nanka o formach prawidłowych — podług gramatyki i przykładów Poplińskiego.
   Co tydzień wypracowanie szkolne.
3. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Odmiana imion, nauka o zdaniu pojedynczém, najważniejsze zasady z głosowni, pisowni i interpunkcyi — podług gramatyki Małeckiego.
   Czytanie, opowiadanie i uczenie się na pamięć ustępów z I t. wypisów dla klas niższych.
   Co 10 dni wypracowanie szkolne lub domowe.
4. **Język niemiecki.** 6 godzin tygodniowo. Odmiana imion i czasowników, nauka o zdaniu pojedynczém, przy sposobności także pisownia — podług gramatyki Schobera, w tłómaczeniu polskiém Rebena.
   Co tydzień wypracowanie szkolne.
5. **Geografia.** 3 godziny tygodniowo. Wstępne pojęcia z kosmografii i geografii matematycznéj, opis powierzchni ziemi według naturalnych jéj własności, najważniejsze wiadomości z geografii politycznéj[1], poznanie i rysowanie map — podług Bellingera w tłómaczeniu polskiém.
6. **Matematyka.** 3 godziny tygodniowo. W I półroczu tylko arytmetyka, w II półroczu arytmetyki 1 godzina, geometryi 2 godzin tygodniowo. Cztery działania liczbami całkowitemi, bezimiennemi

i imiennemi, podzielność liczb, ułamki dziesiętne i zwyczajne. O liniach, kątach, trójkątach i równoległobokach. Książki i arytmetyka Mocnika, w tłumaczeniu polskiém Krawczykiewicza, geometrya Mocnika w tłómaczeniu polskiém Sternala.

Częste ćwiczenia domowe, co 2 tygodnie wypracowanie szkolne.

7. **Historya naturalna**. 2 godziny tygodniowo. Zoologia: ssawce i bezkręgowce — podług książki Nowickiego.

Klasa II.

1. **Religia**. 2 godziny tygodniowo. Dzieje starego zakonu — podług książki Schustera, w tłómaczeniu polskiém Rodeckiego.
2. **Język łaciński**. 8 godzin tygodniowo. Powtórzenie form prawidłowych, formy nieprawidłowe, części mowy nieodmienne — podług gramatyki i przykładów Poplińskiego.

Wypracowania piśmienne, jak w klasie I.

3. **Język polski**. 3 godziny tygodniowo. Odmiana czasowników w połączeniu z głosownią, zdanie złożone, składnia zgody — podług gramatyki Małeckiego.

Czytanie, opowiadanie i uczenie się na pamięć ustępów z II tomu wypisu dla klas niższych.

Wypracowania piśmienne jak w klasie I.

4. **Język niemiecki**. 6 godzin tygodniowo. Powtórzenie i uzupełnienie nauki o formach w połączeniu z najważniejszemi prawidłami składni, szyku i rządu, pisownia — podług gramatyki Schobera, w tłómaczeniu Rebena.

Czytanie, opowiadanie i uczenie się na pamięć łatwiejszych ustępów niemieckich z wypisów Rebena.

Wypracowania piśmienne jak w klasie I.

5. **Historya i geografia**. 4 godziny tygodniowo. Dzieje starożytne sposobem biograficznym opowiadane — podług książki Sawczyńskiego, 2 godziny tygodniowo.

Geografia fizyczna i polityczna Azyi i Afryki, oro- i hydrografia południowéj i zachodniéj Europy — podług książki Wiślickiego, 2 godziny tygodniowo.

6. **Matematyka**. 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: stosunki, proporcye reguła trzech, miary, wagi i monety. W I półroczu 2 godziny, w II półroczu 1 godzina tygodniowo.

Geometrya: Własności równoległoboków, trójkątów i wieloboków. W I półroczu 1 godzina, w II półroczu 2 godziny tygodniowo.

Książka Mocnika w tłómaczeniu polskiém.

Wypracowania piśmienne jak w klasie I.

7. **Historya naturalna.** 2 godziny tygodniowo. W I półroczu ptaki, gady, płazy i ryby — podług zoologii Nowickiego; w II półroczu botanika — podług książki Hückla.

Klasa III.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Dzieje nowego zakonu — podług książki Schustera, w tłómaczeniu polskiém Rodeckiego.
2. **Język łaciński.** 6 godzin tygodniowo. Składnia przypadków—podług gramatyki Meiringa, w tłómaczeniu polskiém Znamirowskiego i przykładów Jerzykowskiego, Oddział I.

   Czytano z Korneliusza Neposa żywoty Milcyadesa, Temistoklesa, Arystydesa, Lizandra, Pelopidasa, Focyona, Hannibala i Katona.

   Co 14 dni wypracowanie szkolne, co miesiąc domowe.
3. **Język grecki.** 5 godzin tygodniowo. Formy prawidłowe i czasowników do perf. act. — podług gramatyki Curtiusa, w tłómaczeniu polskiém Sternala i Samolewicza i przykładów Schenkla, w tłómaczeniu polskiém Samolewicza.

   W II półroczu co 14 dni wypracowanie domowe, co miesiąc szkolne.
4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Nieodmienne części mowy, składnia rządu, nauka o słowie, pisownia dokładnie i interpunkcya — podług gramatyki Małeckiego.

   Lektura III tomu wypisów jak w klasie I i II.

   Co 14 dni wypracowanie piśmienne.
5. **Język niemiecki.** 4 godziny tygodniowo. Składnia zgody, rządu i szyku — podług gramatyki Janoty.

   Czytanie, opowiadanie i uczenie się na pamięć ustępów niemieckich, tudzież tłómaczenie na niemieckie ustępów polskich z II tomu wypisów Janoty.

   Co dni 10 wypracowanie piśmienne.
6. **Historya i geografia.** 3 godziny tygodniowo. Dzieje wieków średnich, opowiadane sposobem biograficznym — według książki Sawczyńskiego; 1 godzina tygodniowo.

   Szczegółowy opis Europy północnéj, wschodniéj i środkowéj z wyjątkiem państwa austryackiego; geografia Ameryki i Australii — podług książki Wiślickiego; 2 godziny tygodniowo.

7. **Matematyka.** 3 godziny tygodniowo. Rozkład godzin jak w klasie II. Arytmetyka: cztery działania literami, nawiasy, potęgi, pierwiastki kwadratowe i sześcienne, skrócenia, kombinacye i przemiany.

Geometrya: podobieństwo figur prostokreślnych, nauka o kole.

Książki: Arytmetyka i Geometrya Mocnika w tłómaczeniu polskiém.

8. **Nauki przyrodnicze.** 2 godziny tygodniowo. W I półroczu mineralogia — podług książki Klęska, w II półroczu fizyka: ogólne własności ciał, chemia, nauka o cieple — podług książki Urbańskiego.

Klasa IV.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Wykład obrzędów i religijnych zwyczajów — podług książki Lewartowskiego.
2. **Język łaciński.** 6 godzin tygodniowo. Nauka o czasach i trybach, oratio obliqua, supinum, gerundium — według gramatyki Znamirowskiego i przykładów Jerzykowskiego. Oddział I.

Lektura: Caes. de bell. gal. I—IV i z ks. V 1—15 podług wydania Hoffmanna.

Wypracowania piśmienne jak w klasie III.

3. **Język grecki.** 4 godziny tygodniowo. Dalszy ciąg odmiany czasowników prawidłowych na „ω", odmiana czasowników na „μι", odmiana niewzorowa czasowników — podług gramatyki Curtiusa i przykładów Schenkla w tłómaczeniu polskiém.

Co 14 dni wypracowanie piśmienne.

4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Powtórzenie gramatyki z lat poprzednich, nauka o zdaniu złożoném, składnia szyku, interpunkcya, nauka o wierszu — podług gramatyki Małeckiego. Najzwyklejsze formy stylu.

Lektura IV tomu wypisów dla klas niższych.

Wypracowania piśmienne jak w klasie III.

5. **Język niemiecki.** 4 godziny tygodniowo. Ukończenie i powtórzenie gramatyki — podług książki Janoty.

Lektura wypisów Janoty, jak w klasie III.

Wypracowania piśmienne, jak w klasie III.

6. **Historya i Geografia.** W I półroczu. Dzieje nowsze z uwzględnieniem związku ich z dziejami Austryi — według książki Sawczyńskiego. Powtórzenie geografii Europy.

W II półroczu szczegółowa geografia monarchii austryacko-węgierskiéj — według książki Szaraniewicza.

7. **Matematyka.** 3 godziny tygodniowo. Rozkład godzin jak w kl. II. Arytmetyka: Stosunki i proporcye składane, z zastósowaniem do rachunków praktycznych, zrównania 1-go stopnia.

Geometrya: Stereometrya.

Książki: Arytmetyka i geometrya Mocnika, w tłómaczeniu polskiém.

Wypracowania piśmienne, jak w klasie I.

8. **Fizyka.** 3 godziny tygodniowo. Mechanika, akustyka, magnetyzm i elektryczność, optyka — podług książki Urbańskiego.

Klasa V.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Apologetyka i dogmatyka ogólna — podług książki Martina, w tłómacz. pol. Jachimowskiego.

2. **Język łaciński.** 6 godzin tygodniowo. Lektura: Liwiusz (podług wyd. Grysara) ks. I, II, XXI; Owidyusz (wyd. Grysara) Trist. I, 3, 4, 10 z Metam. wybór.

Powtórzenie i uzupełnienie gramatyki — podług gramatyki Znamirowskiego.

Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne — według książki Jerzykowskiego. Oddział II.

Co 14 dni wypracowanie domowe, co miesiąc szkolne.

3. **Język grecki.** 5 godzin tygodniowo. Nauka o przypadkach—podług gramatyki Curtiusa w tłómaczeniu polskiém.

Lektura Ksenofonta z chrestomatyi Schenkla, wydania Borzemskiego i księga I Iliady Homera — podług wydania Hocheggera.

Co miesiąc wypracowanie piśmienne.

4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Lektura z wypisów Mecherzyńskiego, połączona z objaśnieniami stylistycznemi.

Najgłówniejsze formy języka staropolskiego na podstawie lektury.

Sprawozdanie z lektury prywatnéj.

Co 3 tygodnie wypracowanie piśmienne, czasem szkolne.

5. **Język niemiecki.** 3 godziny tygodniowo. Czytanie wypisów Jandaurka na klasę V, w połączeniu z objaśnieniami gramatycznemi i stylistycznemi; uczenie się na pamięć celniejszych ustępów, sprawozdanie z lektury prywatnéj.

Co 14 dni wypracowanie domowe, czasem szkolne.

6. **Historya i geografia.** 4 godziny tygodniowo. Dzieje starożytne aż do Oktawiana Augusta, w połączeniu z geografią — podług książki Pütza, w tłómaczeniu polskiém Niedzielskiego i Gołębiowskiego.

7. **Matematyka.** 4 godziny tygodniowo. Algebra: Wstęp, 4 działania, własności i podzielność liczb, ułamki zwyczajne, dziesiętne i ciągłe, stosunki i proporcye, 2 godziny.

Geometrya: Longimetrya i planimetrya, 2 godziny.

Książki: Arytmetyka i geometrya Mocnika, w tłómaczeniu polskiém Staneckiego.

Co miesiąc wypracowanie szkolne, częste ćwiczenia domowe.

8. **Historya naturalna.** 2 godziny tygodniowo. W I półroczu mineralogia — podług Fellökera. W II półroczu botanika — podług książki Billa, w tłómaczeniu polskiém Łomnickiego.

Klasa VI.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Dogmatyka szczególna — podług książki Martina w tłómaczeniu polskiém Jachimowskiego.

2. **Język łaciński.** 6 godzin tygodniowo. Lektura: Sallustii bell. Jugurth. i Vergilii Georg. l. II, Aeneid l. II, III — podług wydania Hoffmanna.

Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne według książki Jerzykowskiego, Oddział II.

Wypracowania piśmienne jak w klasie V.

3. **Język grecki.** 5 godzin tygodniowo. Nauka o czasach i trybach — podług gramatyki Curtiusa, w tłómaczeniu polskiém.

Lektura: Hom. Iliad. l. VI, XVI, XXI., Odyss. l. VI, XI, XII.

Wypracowania piśmienne jak w klasie V.

4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Lektura z wypisów Mecherzyńskiego w połączeniu z historyczno-literackiemi uwagami.

Sprawozdanie z lektury prywatnej.

Wypracowania piśmienne jak w klasie V.

5. **Język niemiecki.** 5 godzin tygodniowo. Czytanie wypisów Jandaurka na klasę VI w połączeniu z analizą stylistyczną, uczenie się na pamięć celniejszych ustępów, sprawozdanie z lektury prywatnéj.

Wypracowania piśmienne jak w klasie V.

6. **Historya i geografia.** 3 godziny tygodniowo. Dalszy ciąg historyi starożytnéj począwszy od Augusta, historya wieków średnich w połączeniu z geografią — podług książki Pütza w tłómaczeniu polskiém.

7. **Matematyka.** 3 godziny tygodniowo. Rozkład godzin jak w klasie II. Algebra: potęgi, pierwiastki, logarytmy, zrównania 1go stopnia o jednéj i kilku niewiadomych.

Geometrya: Stereometrya i trygonometrya.

Książki i wypracowania piśmienne jak w klasie V.

8. **Historya naturalna.** 2 godziny tygodniowo. Zoologia — podług książki Nowickiego.

Klasa VIII.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Etyka — według książki Martina, w tłómaczeniu polskiém Soleckiego.
2. **Język łaciński.** 5 godzin tygodniowo. Lektura: Verg. Aeneid. l. V, VI, XI; Cicer. orat. in Cat. I, in Verr. IV.

   Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne podług książki Trzaskowskiego, Część II.

   Co 14 dni wypracowanie piśmienne.
3. **Język grecki.** 4 godziny tygodniowo: Lektura: z Demostenesa trzy mowy olintyjskie — podług wydania Paulego; z Sofoklesa Elektrę — podług wydania Dindorfa.

   Wypracowania piśmienne jak w klasie V.
4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Lektura z wypisów Mecherzyńskiego w połączeniu z historyczno-literackiemi uwagami.

   Sprawozdanie z lektury prywatnéj.

   Co miesiąc wypracowanie piśmienne.
5. **Język niemiecki.** 4 godziny tygodniowo. Lektura z wypisów Sommera w połączeniu z stylistyczną i estetyczną analizą. Czytano i objaśniono także Goethego „Hermann und Dorothea.“

   Sprawozdanie z lektury prywatnéj.

   Co 14 dni wypracowanie piśmienne.
6. **Historya i geografia.** 3 godziny tygodniowo. Historya wieków średnich w połączeniu z geografią — podług książki Pütza w tłómaczeniu polskiém.
7. **Matematyka.** 3 godziny tygodniowo. Rozkład godzin jak w kl. VI. Arytmetyka: Zrównania nieoznaczone 1go stopnia, zrównania 2go stopnia, szeregi, kombinacye, wzór Newtona.

   Geometrya: Zastósowanie algebry do geometryi, analityczna geometrya w płaszczyźnie.

   Książki i wypracowania jak w klasie V.
8. **Fizyka.** 3 godziny tygodniowo. Wstęp, własności ciał, ciepło, związki chemiczne, mechanika ciał stałych i ciekłych—podług książki Chlebowskiego.
9. **Propedeutyka filozoficzna.** 2 godziny tygodniowo. Logika.

Klasa VIII.

1. **Religia**. 2 godziny tygodniowo. Historya kościelna — podług książki Robitscha, w tłómaczeniu polskiém Jachimowskiego.
2. **Język łaciński**. 5 godzin tygodniowo. Lektura: Taciti Agricola, Annal. l. III, IV, V — wydanie Halma; z Horacego 19 pieśni i 2 satyry — wydanie Grysara.

   Pogląd na literaturę łacińską.

   Ćwiczenia stylistyczne i zadania jak w klasie VII.
3. **Język grecki**. 5 godzin tygodniowo. Lektura z Sofoklesa: Ajas — wydanie Dindorfa; z Platona: Protagoras — wydanie Hermanna.

   Pogląd na literaturę grecką.

   Wypracowania piśmienne jak w klasie V.
4. **Język polski**. 3 godziny tygodniowo. Lektura połączona z rozbiorem estetycznym i poglądem na literaturę. Czytano z Brodzińskiego: Wiesław; z Malczewskiego: Marya; z Słowackiego: Lilla Weneda; z Mickiewicza: Konrad Wallenrod.

   Sprawozdanie z lektury prywatnéj i wykłady ustne.

   Wypracowania piśmienne jak w klasie VII.
5. **Język niemiecki**. 4 godziny tygodniowo. Lektura połączona z rozbiorem estetycznym i poglądem na literaturę. Czytano z Goethego: Hermann und Dorothea, Iphigenie auf Tauris, Götz von Berlichingen; z Schillera: Die Jungfrau von Orleans; z Lessinga: Minna von Barnhelm.

   Sprawozdanie z lektury prywatnéj i wykłady ustne.

   Co miesiąc wypracowania piśmienne.
6. **Historya i geografia**. 3 godziny tygodniowo. Historya nowożytna z uwzględnieniem historyi państwa austryackiego — podług Pütza.

   Geografia i statystyka monarchii austryacko-węgierskiéj.
7. **Matematyka**. 2 godziny tygodniowo. Zwięzłe powtórzenie całéj nauki matematycznéj.

   Częste ćwiczenia w rozwiązywaniu zagadnień matematycznych.
8. **Fizyka**. 3 godziny tygodniowo. Mechanika ciał lotnych, magnetyzm i elektryczność, nauka o ruchu falowym, akustyka i optyka.
9. **Propedeutyka filozoficzna**. 2 godziny tygodniowo. Psychologia empiryczna.

Nauki nadobowiązkowe.

1. **Historya kraju rodzinnego** w 4 oddziałach, po godzinie tygodniowo.
   W klasie III. Dzieje do końca 15 wieku.
   W klasie IV. Dzieje począwszy od 16 wieku do czasów najnowszych.
   W klasie VI. Dzieje do roku 1370.
   W klasie VII. Dzieje od r. 1492 do końca 18 wieku.
2. **Język francuzki** w 3 oddziałach, po 2 godziny tygodniowo.
   Oddział I. Czytanie, odmiana rzeczowników i przymiotników, łatwiejsze zaimki, słowa posiłkowe, odmiana czynna słów regularnych — podług gramatyki Ollendorfa. — Tłómaczenie przykładów z wypisów francuzkich Świtkowskiego. — Częste ćwiczenia ortograficzne i zadania piśmienne.
   Oddział II. Stopniowanie przymiotników, formowanie i stopniowanie przysłówków, zaimki, liczebniki, przyimki, cała odmiana słów regularnych. Tłómaczenie z wypisów i częste zadania piśmienne.
   Oddział III. Odmiana słów nieregularnych, składnia. — Tłómaczenie z wypisów, opowiadanie i uczenie się na pamięć czytanych ustępów francuzkich, częste ćwiczenie piśmienne.
3. **Rysunki** w dwóch oddziałach.
   Oddział I. 2 godziny tygodniowo. Figury z linij prostych złożone, łatwiejsze ornamenty i krajobrazy, części głowy ludzkiej.
   Oddział II. 3 godziny tygodniowo. Trudniejsze ornamenty i krajobrazy, głowy całe, figury i grupy, rysowanie z gipsatów.
4. **Kaligrafia.** 1 oddział. 2 godziny tygodniowo. Pismo zwyczajne łacińskie i niemieckie — według wzorów Greinera.
5. **Stenografia.** 2 oddziały po 1 godzinie tygodniowo.
   Oddział I. Nauka teoretyczna w połączeniu z ćwiczeniami w biegłém pisaniu. Oddz. II. Ćwiczenia w biegłém pisaniu.
6. **Śpiew.** 4 oddziały. Po 1 godzinie tygodniowo. Śpiew choralny i artystyczny.
7. **Gimnastyka.** 3 oddziały. Po 2 godzin tygodniowo. Ćwiczenia wolne, ćwiczenia z przyrządami i na przyrządach.

III.

TEMATA
DO WYPRACOWAŃ PIŚMIENNYCH

a) w języku polskim.

W Klasie V.

1. Opis pożaru (w mieście lub na wsi).
2. Opis miejsca rodzinnego.
3. Król Stanisław August. (Charakterystyka według ustępu czytanego w szkole).
4. Korzyści płynące z zaprowadzenia kolei żelaznych i telegrafów.
5. Założenie Rzymu (według Liwiusza).
6. Starość a zima.
7. Pierwsze lata Cyrusa (według Ksenofonta).
8. Czestmir i Wacław. (Opowiadanie według ustępu w „Wypisach").
9. Walka Horacyuszów z Kuracyuszami (według Liwiusza).
10. Bitwa pod Kunaksą (według Ksenofonta).
11. Wyprawa Igora na Połowców (według ustępu w „Wypisach").
12. Osnowa poematu „Grażyna".
13. Cztery wieki (według Owidyusza).
14. Sokrates. (Charakterystyka według Ksenofonta).

W Klasie VI.

1. Rymwid. (Charakter z poematu „Grażyna").
2. Jakim zasadom życia hołdował Jan Kochanowski? (Na podstawie „Pieśni" jego).

3. Antenor i Aleksander. (Charaktery z „Odprawy posłów greckich“ Kochanowskiego).
4. W czém ma pierwszeństwo życie wiejskie przed miejskiém.
5. Przebieg myśli w elegii Kochanowskiego: „Do Petrycego“.
6. Pożegnanie Hektora z Andromachą (według Iliady).
7. Zalety dworzanina (według Górnickiego).
8. Porwanie Halszki z Ostroga (według Górnickiego).
9. Maciek Dobrzyński. (Charakter z „Pana Tadeusza“).
10. Atena w domu Odysseusa (według Odyssei).
11. Hrabia i Gerwazy. (Charaktery z „Pana Tadeusza“).
12. Eneasz w Kartaginie (według Wergilego).
13. „Treny“ Kochanowskiego a „Ojciec Zadżumionych“ Słowackiego.
14. Sielanki Szymonowicza.

W Klasie VII.

1. Jakich środków użył Filip, król macedoński, do zgnębienia Hellady?
2. Widok natury upokarza człowieka i podnosi zarazem.
3. Wstęp do podziemia (podług Wergilego).
4. Przeciw jakiéj wadzie społeczeństwa naszego w wieku XVIII występuje Naruszewicz w satyrze: „Chudy literat“.
5. Celniejsi poeci polscy w wieku XVII i ich utwory.
6. Satyry Krasickiego.
7. Pan Wojski. (Charakter z „Pana Tadeusza“).
8. Halban. (Charakter z „Konrada Wallenroda“).
9. Charakterystyka Chryzotemidy (na podstawie „Elektry“ Sofoklesa).
10. Celniejsi poeci polscy z epoki Stanisława Augusta i ich utwory.

W Klasie VIII.

1. Wpływ wojen na literaturę stwierdzić dowodami z historyi zaczerpniętemi.
2. „Wiesław“ Brodzińskiego a sielanki wieków poprzednich.
3. Charakter Agrykoli (według Tacyta).
4. „Wiesław“ Brodzińskiego a „Hermann i Dorothea“ Goethego.
5. W jakiéj roli występuje Menelaus i Agamemnon w tragedyi Sofoklesa „Ajas“?
6. Oświata podstawą dobrobytu.
7. Jakie korzyści mamy odnosić z czytania powieści?
8. Przeciwstawić charaktery najważniejszych osób w tragedyi Słowackiego: „Lilla Weneda“.

b) W języku niemieckim.

W Klasie V.

1. Zeus und das Pferd, Fabel von Lessing — Gedankengang.
2. „Der Taucher“, von Schiller — Inhaltsangabe.
3. Der Staar von Segringen, nach Hebel — Gedankengang.
4. Beschreibung des Schulgebäudes.
5. Folgen einer schlechten Erziehung — Nacherzählung.
6. Annehmlichkeiten und Unannehmlichkeiten des Winters.
7. Die Kraniche des Ibykus von Schiller — Gedankengang.
8. Das zerbrochene Hufeisen — Nacherzählung.
9. Musterbild eines ordentlichen Schülers.
10. St. Georgs, Ritter von Uhland — Gedankengang.
11. Eisenbahn und Pferdewagen — eine Parallele.
12. Wiens Rettung durch Sobieski — Nacherzählung.
13. Das Ross aus dem Berge von Herder — Inhaltsangabe.
14. Erfindung der Buchdruckerkunst und ihre Folgen.
15. Die Rückkehr des Vaters. Ballade von Mickiewicz — Inhaltsangabe.
16. Das Lied vom braven Manne, von Bürger — Gedankengang.
17. Der betragene Räuber — Nacherzählung.

W Klasie VI.

1. Inhaltsangabe der Ballade von Schiller: „Rudolf von Habsburg“.
2. Die Umgebung von Krakau.
3. Der Verfall des römischen Reiches.
4. Schilderung eines Gewitters.
5. Gedankengang der Ballade von Göthe: „Erlkönig“.
6. Entwickelung des Grundgedankens im Gedichte: „Der Geiger zu Gmünd.“
7. Die Bestimmung der Glocke nach Schillers „Lied von der Glocke“.
8. Das Feuer als Freund und Feind des Menschen.
9. Charakteristik des Moeros in der Schiller'schen Ballade „Die Bürgschaft“.
10. Licht- und Schattenseiten des Reisens.
11. Gedankengang der Ballade von W. Müller: „Der Glockenguss zu Breslau“.

12. Welche Vorzüge scheinen die Thiere vor den Menschen erhalten zu haben?
13. Die Personen in der Ballade von Bürger: „Der Kaiser und der Abt“.
14. Der Untergang Trojas — nach Vergil.
15. Das Verhältniss Italiens zu Deutschland in der zweiten Hälfte des XII. Jahrhundertes.
16. Fleiss und Müssiggang.

W Klasie VII.

1. Beschreibung des grossen Ringplatzes in Krakau.
2. Gedankengang der Ballade von Uhland: „Des Sängers Fluch“.
3. Schilderung der Unterwelt — nach Vergil.
4. Begründung des Spruches: „Tempora mutantur et nos mutamur in illis“.
5. Gedankengang der Ballade von Uhland: „Das Glück von Edenhall“.
6. Das Auftreten der Hunnen in Europa und Charakteristik Atillas.
7. Wie soll der Schüler lesen?
8. Gedankengang der Ballade von Schiller: „Der Kampf mit dem Drachen“.
9. Inhaltsangabe des Lesestückes „Wahl und Krönung Josephs II“. von Göthe.
10. Begründung des Schiller’schen Spruches:

    Im Fleiss kann dich die Biene meistern,
    In der Geschicklichkeit ein Wurm dein Lehrer sein,
    Dein Wissen theilest du mit den vorgezogenen Geistern,
    Die Kunst, o Mensch, besitzest du allein.

11. Das Leben eines reichen Kleinstädters.
12. Über die Freundschaft.
13. Rudolph von Habsburg und Ottokar von Böhmen.
14. Charakteristik des Pfarrherrn und des Apothekers in Goethes „Hermann und Dorothea“.
15. Gedanken beim Anblick einer Schaar von Auswanderern.

W Klasie VIII.

1. Localitäten und Personen im Gedicht von Göthe: „Herman und Dorothea“.

2. Welchen Einfluss hat die Erfindung des Schiesspulvers auf die Weltverhältnisse ausgeübt?
3. Die Schuld des „Ajas“ in Sophokles'gleichnamiger Tragödie.
4. Ursachen und Folgen der Kriege zwischen Europa und Asien im Mittelalter.
5. Charakteristik der hervorragendsten Personen in Göthes „Götz von Berlichingen“.
6. Das Übergewicht Frankreichs in Europa zur Zeit Ludwigs XIV.
7. Die höheren Sinne des Menschen.
8. Die Fabel in Göthes „Iphigenie auf Tauris“.
9. Verkehrsmittel der Neuzeit und ihr Einfluss auf die Cultur.

TEMATA

do piśmiennego egzaminu dojrzałości.

---

1. **Temat polski.** Grecya i Italia, uważane pod względem własności fizycznéj, jakoteż wpływu na rozwój życia politycznego i umysłowego w starożytności.
2. **Temat niemiecki.** Es ist der Ausspruch: „Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur“ zu erörtern und durch Beispiele aus der Geschichte des Altertums eingehend zu beleuchten.
3. **Temat polsko-łaciński.** Wypisy polskie dla klasy VIII strona 426. Z Bielowskiego „Wstępu krytycznego do dziejów Polski“ ustęp: „Po upadku antaryockiego Państwa....“ do „posiadali Antaryoci“ przełożyć na język łaciński.
4. **Temat łacińsko-polski.** Cic. Tusc. disp. lib II. Cap. 19 od: „Aliunde igitur....“ — następnie Cap. 19 i 21 do „videndum est viro,“ przełożyć na język polski.
5. **Temat grecki.** Plat. Apol. Cap. przełożyć na język polski.
6. **Zagadnienia matematyczne.** *a)* $5^{2x} - 7.5^{x} = 386250$. *b)* Ojciec chce swemu 7-letniemu synowi, gdy tenże dojdzie do lat 24, pewną sumę w taki sposób zabezpieczyć, że w tym celu składa co roku z początkiem każdego roku przez cały czas po 100

złr. do kasy oszczędności. Przy oprocentowaniu złożoném płaci kasa 4%, przy oprocentowaniu pojedynczém 6%, które ulokowanie będzie korzystniejsze, czy na procent złożony, czy na pojedynczy?

c) Powierzchnia 15° kąta umiarowego w koło wpisanego wynosi 35 dm. kw. 26 cm. kw. 40 mm. kw.; jak wielki jest promień tego koła i jak wielki bok wielokąta?

IV.

Statystyka uczniów.

	Klasa										
	I A	I B	II A	II B	III	IV	V	VI	VII	VIII	Razem
1. Frekwencya uczniów.											
W ciągu r. szk. 1875/6 wpisało się uczniów a) publicznych	47	48	32	30	45	42	56	32	26	28	386
b) prywatystów	1	1	—	—	2	—	1	—	1	4	10
c) nadzwyczajnych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	48	49	32	30	47	42	57	32	27	33	397
Z wpisanych uczniów publicznych											
a) powtórzyło klasę	5	4	4	2	5	5	4	1	1	—	31
b) przybyło z obcych zakładów .	6	6	5	2	9	3	11	5	2	2	51
c) przyjęto na podstawie egzaminu wstępnego	36	38	2	1	—	—	2	—	1	—	80
Przy końcu roku szkol. 1875/6 było uczniów: a) publicznych	39	42	29	25	37	37	47	27	25	28	336
b) prywatystów	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	3
c) nadzwyczajnych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	40	43	29	25	37	37	47	27	26	28	339
2. Wyznanie uczniów.											
Przy końcu roku szkol. 1875/6 było uczniów:											
a) wyznania rzymsko-katolickiego	29	30	23	17	26	25	38	20	22	22	252
b) grecko-katolickiego	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	3
c) mojżeszowego	11	13	5	8	11	12	9	6	3	6	84
	40	43	29	25	37	37	47	27	26	28	339
3. Narodowość uczniów.											
Przy końcu roku szkol. 1875/6 było:											
a) Polaków	38	43	28	25	35	37	47	26	24	28	331
b) Rusinów	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	2
c) Niemców	2	—	—	—	2	—	—	—	2	—	6
	40	43	29	25	37	37	47	27	26	28	339
4. Wiek uczniów.											
Przy końcu roku szkol. 1875/6 było uczniów mających lat 10	5	3	—	—	—	—	—	—	—	—	8
„ 11	8	6	—	2	1	—	—	—	—	—	17
„ 12	12	18	4	5	5	—	—	—	—	—	44
„ 13	7	7	13	5	13	2	—	—	—	—	47
„ 14	5	4	7	3	12	6	2	—	—	—	39
„ 15	1	3	4	6	3	15	12	—	—	—	44
„ 16	2	2	1	—	1	6	8	12	—	—	32

	Klasa I A	I B	II A	II B	III	IV	V	VI	VII	VIII	Razem
uczniów mających lat 17	—	—	—	4	—	4	7	4	4	4	27
„ 18	—	—	—	—	2	3	9	4	8	6	32
„ 19	—	—	—	—	—	1	7	4	6	6	24
„ 20	—	—	—	—	—	—	2	1	5	4	12
„ 21	—	—	—	—	—	—	—	1	1	6	8
„ 22	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4
„ 23	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
											339
5. Klasyfikacya uczniów.											
Na początku roku szkolnego 1875/6 przypuszczono do egzam. poprawcz. z jednego przedmiotu uczniów .	5	7	8		12	5	6	3	2	1	49
Z tych otrzymało promocyę . .	4	5	7		10	5	6	3	1	1	42
nieotrzymało promocyi . .	1	2	1		2	—	—	—	1	—	7
Przy końcu I. półrocza 1875/6 otrzymało stopień celujący	5	6	1	1	2	6	2	2	5	7	38
pierwszy	27	31	19	20	24	31	33	33	18	25	247
drugi	6	5	3	4	8	5	8	8	1	—	47
trzeci	8	5	8	2	9	—	8	8	1	—	43
	46	47	31	27	43	42	51	31	25	32	375
W ciągu I. półrocza opuściło zakład uczniów	3	—	—	3	2	—	4	1	—	—	13
	49	47	31	30	45	42	55	32	25	32	388
Przy końcu II. półrocza 1875/6 otrzymało stopień celujący	6	7	2	2	1	7	4	2	7	7	45
pierwszy	22	22	12	15	26	23	28	15	16	21	200
drugi	4	2	1	—	2	—	5	2	1	—	17
trzeci	6	5	6	2	3	—	3	2	—	—	27
do egząminu poprawczego z jednego przedmiotu przeznaczono uczniów	2	7	8	6	5	7	5	6	2	—	50
	40	43	29	25	37	37	47	27	26	28	339
W ciągu II. półrocza opuściło zakład uczniów	5	6	3	2	8	5	6	4	1	5	45
	45	49	32	27	45	42	53	31	27	33	384
6. Frekwencya uczniów na nauki nadobowiązkowe.											
Przy końcu r. szk. 1875/6 uczęszcz. na historyę kraju rodzinnego .	—	—	—	—	37	20	—	27	25	—	109
na język francuski	—	—	3	1	4	8	7	4	5	1	33
na rysunki	16	13	7	7	10	13	7	3	5	—	81
na stenografię	—	—	—	—	2	16	20	17	7	—	62
na kaligrafię	15	15	10	3	—	—	—	—	—	—	43
na śpiew	9	6	—	—	3	2	18	4	2	1	45
na gimnastykę	16	19	15	10	23	20	13	6	2	—	124

	I A	I B	II A	II B	III	IV	V	VI	VII	VIII	Razem
7. Opłata szkolna w r. 1875/6.											
Płacących było w I półroczu . .	48	48	18	15	23	19	19	15	3	8	216
" " II "	26	22	18	13	21	13	20	14	5	5	157
W I półroczu było uwolnionych											
od całéj opłaty	—	—	13	14	20	23	32	16	22	24	164
od połowy	—	—	—	2	2	—	2	1	—	—	7
W II półroczu było uwolnionych											
od całéj opłaty	14	21	11	12	16	24	27	13	21	23	182
od połowy	2	1	—	2	2	1	2	—	—	—	10
Opłata szkolna wynosiła:											
w I półroczu 2040 złr.											
w II półroczu 1459·20 "											
Razem 3499·20 złr.											
8. Taksy wstępne i datki dobrowolne uczniów w r. 1875/6.											
Taksę wstępną 2·10 złr. w. a. złożyło uczniów	40	45	6	3	9	3	14	5	3	4	132
Datków dobrowolnych na środki naukowe składało uczniów . . .	7	3	19	18	34	32	35	21	15	16	200
Wpłynęło taksy wstępnéj 277·20 złr.											
Datków dobrowolnych 200											
Za duplikaty świadectw 20 "											
Razem 497·20 złr.											
9. Stała subwencya W. Rządu na środki naukowe zakładu											
wynosi rocznie 500 złr.											
10. Stypendystów było	—	—	—	4	1	—	2	1	3	1	12
Stypendya wynosiły 1.184 złr.											
Jednorazowe wsparcie z fundacyi Borka otrzymało uczniów . . .	4	8	1	2	4	6	3	4	4	7	43
Kwota rozdana wynosiła 187·50 złr.											

V.

Egzamin dojrzałości.

Dnia 23 września 1875 r. zgłosiło się do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu:

abituryentów tutejszych	. . . .	1
„ obcych	. . . . .	18

Świadectwo dojrzałości otrzymało:

abituryentów tutejszych	. . . .	1
„ obcych	. . . . .	14
Reprobowano na $1/2$ r. „ obcych	. . . .	4

Jeden uczeń tego Zakładu, przypuszczony wyjątkowo do całego egzaminu, otrzymał także świadectwo dojrzałości.

Z końcem roku szkolnego 1876 zgłosiło się do egzaminu dojrzałości tutejszych uczniów publicznych 27

eksternistów 2

Z uczniów publicznych otrzymało:

Świadectwo dojrzałości z odznaczeniem 5

Świadectwo dojrzałości 17

Przeznaczono do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu po feryach uczniów publicznych 4

eksternistę 1

Od egzaminu ustnego odstąpiło 2: 1 uczeń publiczny i 1 eksternista.

Z 22 abituryentów uznanych za dojrzałych udaje się

na teologię	. . . .	2
„ prawo	. . . .	7
„ medycynę	. . . .	8
„ wydział filozoficzny	. . . . .	2
„ politechnikę	. . . .	1
„ akademię górniczą	. . . . .	1
do szkoły rolniczéj	. . . . . .	1

VI.

Zbiory naukowe.

---

1. Biblioteka nauczycieli liczy tomów 1523
2. Biblioteka uczniów „ „ 780
3. Do nauki geografii jest: *a)* globus 1
   b) atlasów 14
   c) map ściennych 82
   d) tellurium 1
4. Zbiór książek szkolnych dla ubogich uczniów liczy tomów . 272
5. Gabinet fizyczny posiada:
   a) przyrządów z działu fizycznego . 238
   b) „ „ chemicznego 29
6. Gabinet historyi naturalnéj posiada:
   a) kręgowców 150
   b) innych zwierząt i okazów zoologicznych . . 1029
   c) modeli botanicznych 21
   d) roślin zasuszonych gatunków 500
   e) minerałów 527
   f) modelli krystylograficznych 207
   g) atlasów 10

Wzrost zbiorów naukowych w. r. szk. 1876.

Przybyło:

1. Do biblioteki nauczycieli z działu:

teologii	dzieł	1	tom.	1
filozofii i pedagogii	„	3	„	3
filologii klasycznéj	„	16	„	17
lingwistyki	„	2	„	2
literatury polskiéj	„	4	„	11

literatury niemieckiéj	dzieł	23	tom.	25
historyi.	„	11	„	18
geografii	„	7	„	7
prawa	„	1	„	1
nauk przyrodniczych	„	4	„	4
innéj treści	„	4	„	9
map ściennych sztuk				4
atlasów geograficznych				2
atlasów do nauk przyrodniczych				1

2.	Do biblioteki uczniów w języku polskim . . .	dzieł	13	tom.	25
	„ niemieckim . .	„	11	„	31
3.	Do zbioru książek szkolnych dla ubogich uczniów . . .			„	102
4.	Do gabinetu fizycznego przyrządów				29
5.	Do gabinetu historyi naturalnéj okazów zoologicznych. . . .				33
	roślin zasuszonych gatunków . . .				400

VII.

Kronika zakładu.

Dnia 29 i następnych sierpnia 1875 odbywały się egzamina poprawcze i wpisy uczniów.

Rok szkolny 1876 rozpoczął się dnia 1 września 1875 uroczystém nabożeństwem w kościele OO. Dominikanów.

Egzamina wstępne do klasy I odbyły się dnia 1, 2 i 3 września 1875 roku.

Naukę w zakładzie rozpoczęto dnia 2 września. Tegoż dnia zakończył życie, po długich i ciężkich cierpieniach, szanowany powszechnie dyrektor zakładu i były inspektor krajowy szkół średnich, Franciszek Szynglarski, w 52 roku życia, pozostawiając najlepszą pamięć po sobie i żałobę w sercach uczniów i nauczycieli.

Dnia 23 i następnych września 1875 r. odbywały się w tutejszym zakładzie egzamina dojrzałości poprawcze, pod przewodnictwem c. k. inspektora W. Antoniego Czarkowskiego.

Dnia 6 października 1875 raczył J. E. p. Minister wyznań i oświaty Dr. Karol Stremayer, podczas bytności swej w Krakowie, zwiédzić zakład tutejszy.

Wys. Rada szkolna krajowa reskryptem z dnia 10 września 1875 r. l. 9914 zezwalając podzielić klasy I i II na 2 równorzędne oddziały, przydzieliła tutejszemu zakładowi suplenta tutejszéj szkoły realnéj Ludomira Lewandowskiego i aplikanta téjże szkoły Wacława Mazurkiewicza, w tym samym charakterze.

Ludomir Lewandowski objął czynność nauczycielską d. 8 października 1875 r.; Wacław Mazurkiewicz zmarł przed zgłoszeniem się do zakładu.

Zamianowany dekr. Wys. Rady szk. kr. z d. 16 października roku 1875 l. 100/prez., aplikantem bezpłatnym Pechnik Aleksander, rozpoczął służbę d. 1 listopada 1875.

Józef Winkowski, mianowany zastępcą nauczyciela dekr. Wys. Rady szk. kr. z d. 31 października 1875 r. l. 11676, objął czynność dnia 9 listopada 1875 r.

Dnia 3 listopada 1875 r. ustąpił z posady Ludomir Lewandowski.

Julian Miklaszewski, zastępca nauczyciela tutejszéj szkoły realnéj, przeniesiony dekretem Wys. Rady szk. kr. z d. 6 listopada roku 1875 l. 11972 do tutejszego Zakładu, objął obowiązki służbowe dnia 16 listopada tegoż roku.

Tegoż samego dnia podzielono klasę II na 2 oddziały równorzędne.

Dekretem z dnia 3 marca 1876 roku do l. 1864 zamianował J. E. p. Minister wyznań i oświaty tutejszego zastępcę nauczyciela Józefa Piękosza, rzeczywistym nauczycielem c. k. gimnazyum w Samborze z tém zastrzeżeniem, że tenże ze względów służbowych do końca roku szkolnego 1876 pozostanie przy zakładzie tutejszym.

Najwyższém postanowieniem Jego c. i kr. Apost. Mości z dnia 18 marca 1876 r., mianowany został dotychczasowy dyrektor c. k. gimnazyum realnego w Wadowicach, p. Teodor Stahlberger, dyrektorem tutejszego zakładu. W myśl reskryptu p. Ministra oświaty z dnia 28 kwietnia 1876 r. do l. 6597, pozostaje jednak p. Stahlberger do końca roku szkolnego na dotychczasowéj posadzie.

Dnia 2 kwietnia 1876 r. zmarł po długiéj i ciężkiéj chorobie nauczyciel tego zakładu Dr. Wiktoryn Doleżan. W nim stracił zakład bardzo zdolnego i gorliwego pracownika.

Dnia 2 maja 1876 r. zwiedził zakład J. E. ck. Namiestnik Alfred hr. Potocki.

Tegoroczne egzamina dojrzałości piśmienne odbyły się d. 29, 30, 31 maja i 1 i 2 czerwca 1876 r.

Dnia 2 czerwca 1876 r. hospitował zakład w towarzystwie inspektora krajowego W. Antoniego Czarkowskiego, delegat ministeryalny p. Antoni Maresch.

Tegoroczne egzamina dojrzałości ustne odbyły się dnia 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26 czerwca, pod przewodnictwem inspektora krajowego Wgo Antoniego Czarkowskiego.

Rok szkolny 1876 zakończył sie dnia 1 lipca 1876 roku nabożeństwem dziękczynném w kościele OO. Dominikanów i rozdaniem świadectw szkolnych.

VIII.

Ważniejsze rozporządzenia władz wyższych.

1. Najwyższém postanowieniem Jego CKMości z dnia 14 sierpnia 1875 r. powiększony został etat nauczycieli w zakładzie o jednę posadę, przeważnie dla języka niemieckiego.

2. W skutek Najw. postan. Jego CKMości z dnia 23 października 1875 r., na przyszłość mianowanie dyrektorów w szkołach średnich podlegać ma Najwyższéj decyzyi cesarskiéj, a nauczycieli tychże szkół mianować będzie p. Minister wyznań i oświecenia.

3. Rozporządzenie J. E. p. Ministra wyznań i oświecenia z dnia 21 grudnia 1875 r. l. 18106 normuje okresy półroczy szkolnych, tudzież ferye i czas dziennéj nauki w szkołach średnich.

4. Rozporządzenie J. E. p. Ministra wyznań i oświecenia z dnia 3 kwietnia 1876 r. l. 4804, poleca uczniom największą ostrożność przy używaniu farb.

IX.

Ogłoszenie.

Rok szkolny 1876/7 rozpocznie się dnia 1 września 1876.

Wpisy uczniów odbywać się będą w dniach 29, 30 i 31 sierpnia 1876 w kancelaryi zakładu.

Przy wpisie mają uczniowie tutejszego zakładu wykazać się świadectwem szkolném z ostatniego półrocza, a uczniowie, przybywający z innych gimnazyów, także metryką.

Uczniowie wstępujący do klasy I, mają wykazać się metryką, a jeżeli uczęszczali przedtém do szkół publicznych, także świadectwem szkolném z ostatniego półrocza.

Przy wpisie ma każdy uczeń złożyć datek na zbiory naukowe w kwocie 1 złr. w. a., a nowo przybywający wpisowe w kwocie 2 złr. 10 c. a. w.

Uczniowie nieuwolnieni od opłaty szkolnéj, mają złożyć takową przy wpisie, albo też w ciągu miesiąca września 1876 r.

Egzamina poprawcze odbędą się w dniach 29, 30 i 31 sierpnia, a egzamina wstępne w dniach 1, 2 i 3 września 1876 r.

Karol Brzeziński,
zastępca dyrektora.